

Turkish Studies

Comperative Religious Studies

Volume 13/25, Fall 2018, p. 55-78
DOI: 10.7827/TurkishStudies.14491
ISSN: 1308-2140

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Kasım 2018

✓ Accepted/Kabul: Aralık 2018

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Ömer Faruk YAVUZ - Dr. Öğr. Üyesi Abubekir Sıddık YÜCEL - Dr. Öğr. Üyesi Bilal DELİSER - Prof. Dr. Ömer ASLAN

This article was checked by iThenticate.

KUR'AN'IN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ VE ALLAH MERKEZLİ ANLATIM ÇERÇEVESİNDE “VE MÂ RAMEYTE” AYETİNİN TAHLİLİ

Ekrem BAYAT*

ÖZET

Bu çalışmada Kur'an'ın üslup özellikleri açısından وما رميت إذ رميت ayeti tahlil edilecektir. Farklı özellikler sıralanmış olmakla birlikte bu üslup özelliklerini; lafzî güç, Lafız mana uyumu, Özlü ve açık olması, Her seviyedeki muhataba hitap edebilmesi, akla ve duygulara hitap etmesi, üslup ve ifade zenginliği olmak üzere altı kategoride ayet incelemeye tabi tutulacaktır. Kur'an'ın tamamı düşünüldüğünde bu üslup özelliklerinin tamamını veya bir kaçını her ayette görebilmemiz mümkündür. Bu üslup özelliklerinin bazı kelime ve kavramlarda ya da olaylarda kullanılması hem Allah'ın ilahî Muradisinin anlaşılmasına hem de bu ilahî muradisinin çağlara uyarlanabilmesi açısından büyük bir öneme haizdir. Diğer taraftan dini metinler, özelde de Kur'an edebi bir metindir. Çünkü ilahî metinler muhatap üzerindeki etkilerini, öncelikle üslup öğeleri ile şiir ya da nesir nitelikli dilsel yapıları ile ortaya koyarlar. Bütün ilahî kitaplar muhatapı insan olması nedeniyle beşere ait dili ve o dile ait yöntemleri kullanması ilahî hitabın anlaşılması açısından bir zorunluluktur. Çünkü tüm ilahî kaynaklı kitapların temel anlayışı “anlaşılma”dır. Bu da ancak muhatap kitlenin dili, üslubu ve kültürel normlarını içeren bir sunum ile gerçekleşebilir. İşte bu anlamda Kur'an, Arap edebiyatının ilk ve en önemli şaheseridir. Bu şaheser kendisine has sanatsal bakış ile incelenebilirse ondan azami ölçüde istifade etmek mümkün olabilecektir. Ancak Kur'an'ın ayetleri ile alakalı yukarıda sıraladığımız üslup özelliklerini bunlarla sınırlamak mümkün değildir. Bir yaklaşım denemesi olan bu çalışmada az sayı da üslup özelliği dikkate alınarak ayetin tahliline gidilmiştir.

* Öğretmen, MEB, E-posta: ekrembayat69@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Dilin İşlevi, Edebi Sanatlar, Üslup

THE FEATURES OF THE QUR'AN AND THE GOVERNMENT Â AND ASSIGNMENT OF THE TIME Â

ABSTRACT

In this study, the verse of وما رميت إذ رميت will be analysed in terms of stylistic features of Qoran. Although different features are listed, these stylistic features will be subjected to a verse analysis in six categories, as literal power, literal-meaning harmony, concise and unambiguous, addressing to the respondents in all levels, appealing to mind and emotions, style and abundance of expression. Considering the whole of the Qur'an, it is possible to see all or some of these stylistic features in every verse. Using these stylistic features in some words and terms or events have a great importance both to being understood the hymnal message of God and in terms of adapting these divine messages to the ages. On the other hand, religious texts, particularly Qur'an is a literary text. Because the divine texts reveal the effects on the respondents primarily with the stylistic elements of poetic or prose with their linguistic structures. All of the divine books by the way its respondent is human beings, use the language and the methods of that language belongs to human beings and this is a necessity in terms of understanding the divine book. Because the basic conception of all sourced divine books is being understandable. And this can only be achieved by the way of a presentation that includes language, style and cultural norm of respondent crowd. Because of this reason, Qur'an is the first and the most important masterpiece of Arabic literature. If this masterpiece can be examined with the point self considered artistic perspective. But the stylistic features that put into order above about the verses of Qur'an isn't possible to limit with these. In this study that being an approach checking, the verse analysed by taking a small amount of stylistic features.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

While conveying messages to people, the Quran has used many different styles. The words chosen by the Qur'an to form the expressions, the syntax of these words, the open and closed expressions, the repetitions, the transitions among different modes, the intertwining of the scripts and laconic, the intertwining of the subjects, the inability to simulate any of the literary genres known by the Arabs, the fluency of their expressions, the soundness of their voices and their influence on the ear, the loading of meanings at different levels of words, their authentic and metaphorical expressions, the concise, the richness of aesthetics, the soundness of their expressions, the wording-meaning overlap, addressing the mind and emotions are some of the stylistic features of the Qur'an. The various artistic expression styles in the Qur'an are also the styles of the Qur'an. We all know the importance of the stylistic features of the Quran in terms of

understanding it. Examining these stylistic features in terms of the functions of language, it is possible to contribute to the solution of a number of understanding problems that may arise in terms of the next interlocutors of the Qur'an, to compare with previous solution proposals and to bring new perspectives.

In this study, the verse of *وما رميته إذ رميت* will be analysed in terms of stylistic features of Qur'an. Although different features are listed, these stylistic features will be subjected to a verse analysis in six categories, as literal power, literal-meaning harmony, concise and unambiguous, addressing to the respondents in all levels, appealing to mind and emotions, style and abundance of expression. Considering the whole of the Qur'an, it is possible to see all or some of these stylistic features in every verse. Using these stylistic features in some words and terms or events have a great importance both to being understood the hymnal message of God and in terms of adapting these divine messages to the ages. On the other hand, religious texts, particularly Qur'an is a literary text. Because the divine texts reveal the effects on the respondents primarily with the stylistic elements of poetic or prose with their linguistic structures. All of the divine books by the way its respondent is human beings, use the language and the methods of that language belongs to human beings and this is a necessity in terms of understanding the divine book. Because the basic conception of all sourced divine books is being understandable. And this can only be achieved by the way of a presentation that includes language, style and cultural norm of respondent crowd. Because of this reason. Qur'an is the first and the most important masterpiece of Arabic literature. If this masterpiece can be examined with the point self considered artistic perspective.

In this sense, revealing the voice and the word of the beauty and attractiveness, attracting the audience to a magical atmosphere, when heard with the harmony of verse-wording-meaning, the musical structure of the Qur'an has made it possible to see the effect left in the ears and the depth of the soul. Qur'an has a really poetic and melodic aspect in this sense, but it also carries the character of prose. Therefore, the first interlocutors must have been unable to qualify the Qur'an as a poem or a prose. In order to leave this effect on the reader, the Qur'an has used moderate and less number of words. In this way, on one hand, the miraculous beauty and aesthetics expected by the interlocutor were given, on the other hand, the meanings have been demonstrated by the wording-meaning harmony to show the miraculous aspect of the divine word without turning the expressions to a riddle or a pile of uncomprehending words.

Although the Qur'an has a short text, the verse has taken the reader on a vast journey through a different world of meanings. In addition to this, whichever it prefers, it chooses one of the many versatile interpretations it has made, it has hit and contributed to the understanding of another aspect and dimension of the event. The interpretations and explanations by the glossators about these and similar verses will help the readers to understand what kind of a resource they are facing. All of these are presented in a mixing style in this short verse with the unique expression of the verse which everybody can understand at first glance and which less acquainted

scholars can understand. In this way, the readers have clearly understood the miracle they are facing.

By means of taking into consideration the two aspects such as reason and contemplation that people have, thought and emotion, conscience and feeling, the verse has a character that pleases both the mind and emotions. Related with the effect that the revelation has made to our world of emotion, conscience and feelings, finding the truth in the pursuit of delusion is nothing but the manifestation of the verse's ability to address both reason and emotions.

When the Qur'anic verses are examined carefully, it will be seen that they have a God-centered style. In fact, this style is generally Quranic style, even though it is in all books of divine nature. In doing so, Allah (cc) has used the singular subject pronoun "I" or plural subject pronoun "we". The establishment of the belief of monotheism in the place of the shirk belief internalized by the interlocutory society where the culture and belief of Paganism is effective necessitates the introduction of a perfect, powerful and mighty belief of God. This necessity has given a teocentric structure to the style of the divine word. In addition to this, a challenging God has been presented against the shirk belief by means of explaining even the acts and actions of men as the acts and actions of God. With God-centered narrative, not only a mighty God is presented, but also while revealing the impotence and nothingness of all beings except God, with a God-centered explanation of even the actions of people, the causality called determinism is not allowed to prevent the power and authority of God. Apart from this, it provides the basis for the formation of conscious actions in the rehabilitation process that started in the individual and continued with the society.

Finally, the style that is contained in this fleeting verse circulates the reader in a very rich mind. In its narrations, it makes transitions to the styles such as from constructive sentences to expressive sentences, from the use of open names to the subjects "I" and "we", even from there to the invisible world, from the past time to the future time. In doing so, it goes up the summit from the rhetorical point of view without spoiling the harmony and rhythm of the verse. This is a feature that shows that the Qur'an is inaccessible in style. Having these features, Qur'an ensures that its interlocutor is having a lively communication with it as he reads, listens and ponders. This type of communication makes it easier for the human to read, understand and think about the Qur'an without getting bored.

Keywords: Qur'an, language function, literary art, word ing.

Giriş

Varlık âleminin sahibi olan Allah, kendisine muhatap kabul ettiği insanı bulunduğu karanlık içerisinden çıkarmak, onun dünyevi ve uhrevi ihtiyaçlarına cevap vermek üzere yaratılışın ilk gününden itibaren ilahî mesajlar göndermiştir. İşte bu ilahî mesajların sonuncusu olan Kur'an da tüm ilahî kitapların sahip olduğu donanıma, kıyamete kadar götüreceği ve sağlayacak yapıdadır. Çünkü Kur'an, Âlim ve Hâkim olan Allah'a aittir. O dün olduğu gibi bugün ve yarında insanların ihtiyaçlarına cevap verme kabiliyetine sahip bir kitaptır. Ancak günümüz Müslümanları ile Kur'an arasında Müslümanlardan kaynaklanan ciddi anlama problemleri nedeni ile mesafe iyice açılmıştır.

İşte bu mesafenin kapatılmasında hiç şüphesiz, onun dili ve üslubu doğrultusunda anlama gayreti içerisinde olmak kaçınılmaz bir durumdur. Bu nedenle Kur'an'la doğru bir iletişim için yapılması gereken ilk iş, yeni bir meal eklemek veya ciltlerce tefsirler yazmak olmayıp, Kur'an dilinin ve üslubunun kendisine has özelliklerinden hareketle yeniden ve doğru bir anlayışı ortaya koymaktır. (Cündüoğlu, 1988,s.126-127; Koçak, 2013,s.77)

Kur'an eşsiz bir üsluba sahip olup içindeki harfler, kelimeler, edatlar, cümleler ve bunların dizilişindeki insicam manayı doğrudan etkilemekte ve insanda olumlu etkiler bırakmaktadır. Bu denli üstün bir anlatım tekniğine sahip Kur'an'ın, bir metin olarak okunurken dikkat edilmesi gereken bir takım üslup özellikleri olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda öncelikle üslubun ve Kur'an üslubunun tanımı verilecek, bu tanımların verilmesinin ardından Kur'an üsluplarından olan, Kur'an'ın, ifadelerini oluşturmak için seçtiği sözcükler, bu kelime ve sözcüklerin sözdizimi, cümle yapıları, tasvirler ve teşbihleri, açık ve kapalı ifadeleri, kıssalarla örneklemeleri ve tekrarları, farklı zaman kipleri arasındaki geçişleri, ıtnap ve icazda itidali, konularını iç içe işlemesi, fasılaları, Arapların bildiği edebi türlerden hiçbirine benzetilememesi, farklı dil gruplarına göre lafızlarının kolay telaffuz edilmesi, ifadelerinin akıcılığı seslerinin kulakta bıraktığı tınısal uyumu ve etkileyiciliği, sözcüklere farklı düzeylerde anlamları yüklemesi, hakîki ve mecâzî anlatımları, âmm-hâss, mücmel-mübeyyen ve mutlak-mukayyed lafızları, estetik zenginliği, ifadelerinin sağlamlığı, lafız-mana örtüşmesi, akla ve duygulara hitap etme ve Allah merkezli anlatım gibi üslup özellikleri üzerinde durulacaktır.

Bu üslup özelliklerinin verilmesinde ki temel amacımız Allah merkezli anlatım ile bu üslup özelliklerinin ayetin indiği dönemde ki muhatabı ve sonraki nesillere nasıl bir mesaj verdiğini ortaya koymak olacaktır. Bilindiği gibi Hz. Adem ile başlayan Peygamberlik silsilesi boyunca gönderilen tüm ilahî kitapların temel özelliği teocentrik bir yapıda olmasıdır. Bütün ilahî kitapların öncelikli amacı da toplumun sahip olduğu ilah tasavvurunu doğru bir zemine koymaktır. Bu nedenle olmalıdır ki özelde Kur'an'ın genelde tüm ilahî kitapların ilk mesajı güç ve kuvvet vurgulu bir ilah tasavvurunu takdim etmek şeklinde olmuştur. İşte bu asıl maksat yukarıda sıralanan üslup özelliklerinin Allah merkezli anlatımıyla sunulması Kur'an'a olağanüstü bir hüviyet kazandırmıştır. Bu olağanüstülük karşısında ilk muhatapları ona şiir, Peygamberi de şairlik ile gösterme gayretleri yine bizzat kendileri tarafından ifade edilen sözler ve davranışlarla hüsrana sonuqlanmıştır.

İşte bu makale yukarıda sıraladığımız bu karakteristik özelliklerden yola çıkarak Allah merkezli anlatıma sahip “وما رميت إذ رميت” ayetinin ifade ettiği eşsiz anlam ve etkiyi ortaya koyma amacıyla olacaktır. Makalenin daha iyi anlaşılması için öncelikle bahsi geçen üslup özellikleri hakkında verilecek kısa malumatların konunun daha iyi anlaşılmasında katkısı olacağı muhakkaktır. Bu nedenle öncelikle bu üslup özellikleri açıklanacak daha sonra bu üslup özelliklerinden “وما رميت إذ رميت” ayetini bu ayet içerisinde tespit edebildiğimiz özellikler açısından değerlendirmeye tabi tutacağız.

I-Kur'an Üslubunun Tanımı ve Özellikleri

Arapça bir sözcük olan üslup, lügatte bir şeyi bir yerden veya kişiden gizlice veya zorla almak, çalmak anlamına gelen سلب (selebe) kökünden türetilmiştir. Bu kökten bir isim olan seleb, arazide simetrik olarak yetişen bir ağaç türünün ismidir. Bu manada hurma ağaçlarının sırasına da üslup denmektedir. (İbn Manzur, ty. 3:2058; Zerkânî, 1988,2:239) İstılahta üslup kelimesi daha çok sanat, teknik, yöntem ve tarz anlamında kullanılmaktadır. Edebiyatta ise cümlelerini ve sözcüklerini seçerek konuşan öznenin takip ettiği özgün yöntemdir. Başka bir ifade ile üslup, bir yazarın metnini ya da konuşan bir bireyin, sözünü oluştururken dilin vasıta ve imkânlarını kendine ait ölçütlerle seçip kullanması sonucu ortaya çıkan özellikler olarak tanımlanabilir (Vardar, 2002, s. 40). Üslûbu'l-Kur'an ise en yalın ifadesi ile Allah'ın maksatlarını açıklamak için seçtiği ifade biçimidir. (Zerkânî, 1988) Yani Kur'an nazımının oluşumunda ve lafızlarının seçiminde izlenen yol olarak tanımlanmıştır. (Cündüoğlu, 1988, s. 115-125; ez-Zerka, 1987-1988, s. 303-304) Kur'an'ın üslubunun bilinmesi onun

anlaşılması açısından son derece önemlidir.¹ Dolayısıyla üslûbu'l-Kur'an bağlamında incelenmesi gereken hususlar: Kur'an'ın, ifadelerini oluşturmak için seçtiği sözcükler, bu kelime ve sözcüklerin sözdizimi, cümle yapıları, tasvirler ve teşbihleri, açık ve kapalı ifadeleri, kıssalarla örnekleme ve tekrarları, farklı zaman kipleri arasındaki geçişleri, itnap ve icazda itidal, konularını iç içe işlemesi, fasılları, Arapların bildiği edebi türlerden hiçbirine benzetilememesi, farklı dil gruplarına göre lafızlarının kolay telaffuz edilmesi, ifadelerinin akıcılığı seslerinin kulakta bıraktığı tınısal uyumu ve etkileyciliği, sözcüklere farklı düzeylerde anlamları yüklemesi, hakîkî ve mecâzî anlatımları, âmm-hâss, mücmel-mübeyyen ve mutlak-mukayyed lafızları, estetik zenginliği, ifadelerinin sağlamlığı, lafız-mana örtüşmesi, akla ve duygulara hitap etme kabiliyetidir. (Zerkânî, 1988) Kur'an, işte bu sıraladığımız nitelikleri dolayısıyla ilk ve sonra gelen muhataplarının üzerinde son derece etkili olmuştur. Bu üslûbun muhataplar üzerinde inkâr edilemeyecek etkisi nedeniyle İslam âlimleri, üslûbu'l-Kur'an'ı i'câz meselesi olarak işlemişlerdir.

Kur'an-ı Kerim, lafzı, nazmı, üslubu ve içeriğiyle muhataplarını aciz bırakan bir üsluba sahiptir. Peygamberliğin ilk yıllarında İslam'ın davetinin muhatap toplum üzerinde etkili olması tamamen Kur'an'ın icaz ve üslubu ile alakalı olmuştur. (Zerkânî, 1988,s.239) Kur'an muhatabını yönlendirmek için işlemesi gerekli tüm konuları kendine has üslubu ve ahengi ile Kur'an'ın farklı yerlerinde değişik şekillerle sunar. İşte Kur'an'ın kendine has bu üslubunu anlamak için Kur'an'a ve onunla ilgili ilimlere vakıf olmak gerekmektedir. (Cerrahoğlu, 2015, s. 159-230) Her ne kadar Kur'an'ın kendine has üslubu ifadesini kullansak da onun üslubu bütün dillerde görülen, edebiyatçıların kullandığı ve birçok müfessir ve âlimin de dikkat çektiği bir yöntemdir. (Halefullah, 2002, s. 378) ilahî ya da beşeri olsun, her sözün kendine ait bir üslubunun olması doğal bir durumdur. İndiği çağdaki toplum ve bu toplumun kültür ve bilgi seviyesi, sosyolojik birikimleri ve bunları ifade şekilleri ne ise Kur'an onu esas almış ve insanlara teklif ettiği şeyler de o seviyede olmuştur. Bununla birlikte İlahi hitap diğer bütün ifadelerden hemen ayırt edilen mucizevî bir anlatım tarzına sahiptir.

Kur'an'ın ilk muhataplarının, sözlü anlatımın egemen olduğu bir kültür ortamına sahip oldukları bilinmektedir. Muhatapların bu durumu gözetilerek Kur'an yazılı bir metin olarak değil, sözlü bir hitap şeklinde 23 yıllık bir sürede indirilmiştir. Dolayısıyla Kur'an'ın üslubunun, sözlü kültürün üslup ve anlatım özelliklerini (Cündüoğlu, 1988, s. 116-125) taşıdığını söyleyebiliriz. Kur'an'ın üslubunun sözlü kültürün özelliklerini taşıması ilk muhatapları açısından herhangi bir sorun teşkil etmediği halde, sonraki muhataplar açısından bir takım anlama problemlerini beraberinde getirmiştir. Bu problemlerin aşılmasına yönelik olarak, çeşitli ilim dalları ortaya çıkmış, fıkıh usulü, tefsir usulü, Kur'an ilimleri ve belagat ile bu alandaki boşlukların doldurulması amaçlanmıştır. (Ünver, 2003, s. 151-152; Öztürk,2002,s.101) Kur'an'ın üslubunun dilin işlevleri açısından ele alınıp incelenmesi de, Kur'an'ın sonraki muhataplarıyla ilgili ortaya çıkan bir takım anlama problemlerinin çözümüne katkı sağlayabilecek ya da daha önceki çözüm önerileriyle karşılaştırılabilecek niteliktedir.

Kur'an dilinin muhatabı insan olması nedeni ile bünyesinde insanların konuşma diline ait bir takım üslup özelliklerinin bulunması gayet doğaldır. Bu anlamda Kur'an'da yer yer şiire ait, yer yer de nesre ait üslup özellikleri bulunduğu söylenebilir. Muhatap Mekke toplumunun Kur'an'ı şiirle, Peygamber (a.s) da şairlikle vasıflandırmaları Kur'an'ın bu karakteristik özelliğinden kaynaklanmaktadır. Tüm bunlara rağmen Kur'an'ın şiir ya da nesir kategorisinde düşünülmesi metnin yapısı açısından imkansız görülmektedir. (Hamid, 2001, s. 175; Öztürk,2002,s.101; Koçak, 2013,s.81) Bu nedenle olmalıdır ki, Müslüman bilim adamları Kur'an metnine delalet eden kavramlarla şiir metnine delalet eden kavramlar arasında ayırım yapmışlardır. Şiirdeki kafiye, Kur'an'da fasılaya, beyt ayete, kaside ise sureye karşılık gelmiştir. (Koçak, 2013, s. 81)

¹ Cevherî İsmail b. Hammâd, es-Sihâh Tâcu'l-Luga ve Sihâhu'l-Arabiyye (thk. AbdulfâfurAtâr) Beyrut, 1990, 1;149;; Fîrûzâbâdî Mecdüddin Muhammed b. Yakub, Kâmûsu'l-Muhit,(thk.abdu'l-Fettâh İsmail Çelebi), Beyrut,ty,125; İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem , Lisânu'l-Arab, Beyrut,1994, 1;473;Zerkânî,2;325; Süleyman Koçak,Kur'ân'da Deyimler ve Kur'ân Deyimleri Sözlüğü, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyatFakültesi Yay., Sivas,2013,78;

Özetle Kur'an eşsiz bir üsluba sahip olup kendine has bu üslubu, metni, kelimeleri ve cümleleri kullanırken uyguladığı insicam manayı doğrudan etkilemekle kalmayıp insanın gönül dünyasında huzur veren bir etki bırakmaktadır. Bu tarz bir anlatım tekniğine sahip Kur'an'ın yukarıda belirtilen üslup özellikleri bağlamında okunması onun anlaşılması açısından bir zorunluluktur. Bu zorunluluk Kur'an'ı ilgilendiren bir zorunluluk olmayıp bilakis onu anlamakla mükellef olan insanla ilgili bir zorunluluktur. İşte bu makale bu karakteristik özelliklerden yola çıkarak Allah merkezli anlatıma sahip “وما رميت إذ رميت” ayetinin muhataplarına ve onlardan sonra kıyamete kadar Kur'an'a muhatap olacak tüm insanlığa ifade ettiği eşsiz anlamı ve mesajı ortaya koyma amacıyla olacaktır. Makalenin daha iyi anlaşılması için öncelikle bahsi geçen üslup özellikleri hakkında verilecek kısa malumatların konunun daha iyi anlaşılmasında katkısı olacağı muhakkaktır. Öyleyse Kur'an'ın kendine özgü ifade ve beyan üsluplarını aşağıdaki şekilde izah etmek mümkündür:

1-Şiir ve Nesrin Özelliklerini Bir arada Kullanılması

İlk dönem kaynaklarda Kur'an'ın üslubu ile ilgili bir takım bilgilere rastlanmaktadır. Zerkeşî (ö.794/ 1392) ve Suyûfî (ö.911/1505) Kur'an'ın nüzülü ile: “Kur'ân beş esas üzere nazil olmuştur; helal, haram, muhkem, müteşabih ve emsal. Helalleri yapın, haramlardan sakının, muhkeme tabi olun, müteşabihe inanın ve emsalden ibret alın.” şeklinde bilgiler vermektedir. (Zerkeşî, 1957, s. 177-178) Her ne kadar insana ait olan bir dil kullansa da Kur'an'ın mevcut edebî türlerden farklı olduğunu söyleyen Seyyid Kutup (1906-1966) ise Kur'an üslûbunun eşsiz büyüsunü, onun hem şiir hem de nesre ait özellikleri bir araya toplayan nazma sahip olduğunu söylemektedir. Kutup, Taha Hüseyin'in, “Kur'an ne şiir ne de nesirdir, o sadece Kur'an'dır” sözünü naklederek, bu tarz söylemlere girmenin gereksizliğini belirttikten sonra Kur'an'ın nesir olduğunu ama kendine has, harika bir nesir sanatını ihtiva eden, mümtaz bir tür” şeklindeki sözlerine yer vermektedir. (SeyyidKutup, 1969, s. 155-156) Kur'an ayetlerinin kaynağı itibarıyla asla şiir olamayacağını belirten bir başka isim de Musa Carullah Bigiyev'dir (1875-1949). Ona göre Kur'an-ı Kerim'in ifadeleri, ayet-i kerimeleri vezinli (ölçülü) olabilir ama şiir değildir. “Biz ona şiir öğretmedik, zaten ona (Peygambere) yaraşmazdı da...” (Yâsîn 36/69) gibi ayet-i kerimeleri delil gösteren Cârullah bu konuda ayrıca şunları söylemektedir: “Her hâlükârda şiir, İslamiyet'te edebiyat hazinesi ve hikmet divanıdır. Şairlik ise değerli bir sanat, kuvvetli bir kabiliyet, yüce bir şereftir. Ancak şairlik, Kur'an'ın sahibi Allah hakkında söylenebilecek uygun bir haslet değildir. Şairlik kendi içinde bu donanıma sahip bireyler için ne kadar büyük bir fazilet olsa da, Allah'ın büyüklüğüne nispetle basit kalır. Bu nedenle kaynağı Allah olan ve maksadı şiirden tamamen farklı olan Kur'an şiir olmaktan, onun mübeyyini konumunda olan Peygamber (a.s) da şairlikten uzak kabul edilmiştir.” (Carullah, 2002, s. 100-102) Yani Kur'an-ı Kerim'in manaları ve nazmı, Allah'ın elçisi Cebrail'in, emanet olarak Levh-i Mahfuz'dan alıp Hz. Peygamber'in kalbine indirmesiyle gerçekleşmiştir.

2-Mekkî- Medenî Üslup Farkı

Kur'an ayetleri, anlatılan konu, olay, indiği zaman ve zamanın gerektirdiği şartları dikkate alan bir üslup ile gönderilmiştir. Mutlak bir dönüşümü hedefleyen Kur'an ilk muhatabında öncelikle doğru bir inancın şekillenmesi için inanç esaslarını ön plana çıkaran ve iman esaslarını içeren ayetleri Mekke döneminde indirmiştir. Çünkü Salih amel şeklinde tanımlanan aktif imanın gerçekleşmesi öncelikle doğru bir inancın oluşumuna bağlıdır. İşte bunun gerçekleşmesi için Allah Mekkî sureleri şiir veya hitabet üslûbuna yakın ve ayetleri kısa vurgulu bir cümle yapısında göndermiş bununla muhatabını aciz bırakma hedefi gütmüştür. Doğru inancın oluşumundan sonra fertte davranışsal dönüşümü gerçekleştirecek ferdî ve içtimâî hukuktan bahseden ayetler ise Medenî surelerde yerini bulurken ayetlerde yalın bir anlatım tarzı öne çıkmış, uzun ve detaylar içeren bir yapı kullanılmıştır. Bu husus bir yandan Kur'an'ın ilâhî kaynaklı olduğunu ortaya koyarken öte yandan ona olan ilgiyi hep canlı tutmuştur. Kur'an'ın üslûbundaki bu özellikler onun mucize oluşunun bir delili olarak değerlendirilmiştir. (Birişik, 2002, s. 383-388)

3-Lâfız-Mana Uyumu

Lafız mana uyumu Kur'an'ın en önemli üslup özelliklerindedir. Kur'an'da mana ile lâfız dengesine vurgu yapan Zerkeşî bunu şöyle ifade etmiştir: "İstenilen manayı anlatmak için, hangi kelimeler gerekiyorsa, fazlası veya eksigi olmaksızın, Kur'an onları kullanmıştır. Mana kelimeye bürünerek lâfız hâline gelmiştir. Aslında Kur'an'da gereksiz kullanılan söz ya da lafız yoktur." (Zerkeşî, 1957, s. 177-178) Lâfız ve mana dengesi ile ilgili Draz ise şunları ifade etmektedir: "Lâfız bir bedense mana onun ruhudur. Bunların birbiri ile olan irtibatları, ruhun bedenle olan irtibatı gibidir. Onun zayıflamasıyla zayıflar, güçlenmesiyle güçlenir." (Draz, 1969, s. 132) Kur'an'da lafız ve mananın beşerin ihtiyacı olan tüm açıklamaları son derece güzel ve net bir şekilde ortaya koyduğu görülür. Çünkü Kur'an, "Ayetleri, hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından sağlanmış ve sonra da açıklanmış bir kitaptır." (Hud,11/1; Çevikoğlu, 2012, s. 75)

Örneğin; Allah Tevbe 60. Ayetinde *إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَيْنَ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ* "Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihat edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Tevbe 9/60) buyurmaktadır. Dikkat edilecek olursa bu ayette zekât alabilecek sekiz sınıf topluluk zikredilmektedir. Ancak bu sekiz sınıftan ilk dört sınıf sıralanırken *ل* harf-i ceri, diğer kalan dört sınıf için *فِي* harf-i ceri kullanılmıştır. Dikkat edilecek olursa bunlardan ilk dört sınıf, yani fakirler, düşkünler, zekât toplayan görevliler ve kalpleri İslam'a ısındırılacak olanların zekâtı hak etmesi mülk-i ehliyetlerinden dolayıdır, başka bir ifade ile bu dört sınıfın zekât ile bağı dışardan bir bağıdır. Diğer dört sınıf için kullanılan *فِي* harf-i ceri ise onların gerçek ihtiyaç sahibi olmalarını ifade etmesi anlamında tam yerinde bir kullanım olmaktadır. Zira *له علم* dediğimizde onların ilmi var şeklinde anlarken *فيه العلم* dediğimizde ise ilmin onun içerisinde olduğunu anlarız. Dikkat edilirse bu kullanım mana açısından bir öncekinden daha etkilidir

4. Her Seviyeden Muhataba Hitap edebilmesi

Kur'an'ın üslup özelliklerinden biri de her seviyede muhatabı dikkate alan bir üslup kullanmasıdır. Tahir b. Âşûr (1909-1970) Kur'an'ın, aynı anda farklı seviyelere hitap ettiğini söyleyerek şunları ifade eder: "Hiç kimse bir ayetten birbirini muhalif anlamlar çıkabileceğini iddia edemez, ama bir ayetten asıl mana baki kalmak koşulu ile yüzeysel veya derin manaları bulunabilir. Geniş kitle zâhiri manayı; kültürlü kesim derinlikteki manayı; konuya vakıf ihtisas ehli ise mananın köklerinin çoğunu anlar ve gelecek nesillere de yeni taraflar kalır. Farklı anlayışlara imkân veren bir ayeti, ilk nesiller kendi sosyolojik ve coğrafi yapının şartlarına uygun olarak anlarken daha sonraki nesiller ise ulaştıkları ilmî seviyelere ve yaşadıkları coğrafi ve sosyolojik yapıya uygun olarak anlarlar." (İbn Âşûr, 1997, s. 94-145) Ayetlerin insanların farklı ilmî seviyelerini gözetip onların anlayışlarını dikkate alarak hitap etmesi, başlı başına Kur'an'ın bir mucizesidir. Nitekim Kur'an'da yer alan mevzular beşerî üslubun tersine, konu esasına göre bölümlere ayrılarak değil, hepsi ahenkli bir bütün oluşturacak tarzda iç içe ele alınmıştır. Kur'an'da beyan tarzlarının çok çeşitli olduğunu ifade eden Zerkânî de bir işin yapılması için açık emir kipinin yanında on beş kadar ayrı üslup kullanılmasını örnek olarak göstermektedir. (Zerkanî, 1988, s. 319-322)

5-Akla ve Duyulara Hitap Etmesi

Kur'an üslûb bakımından çeşitli anlatım yollarına başvurmaktadır. Bu yöntemlerin her birinin Kur'an-ı Kerim'de son derece mükemmel bir uyum içerisinde her bir ayette kullanıldığı görülmektedir. Bu üslûp sayesinde Kur'an mesajının her kesimden insanın aklına, kalbine, ruhuna dokunduğunu söylemek mümkündür. Böylece insanın sahip olduğu iki olgudan olan akıl ve ruh ayrı ayrı tatmin olma imkânı bulmaktadır. Çünkü akıl, öğrenmek için hakikati, tasdik etmek için de iyiyi araştırır. Duygu ise eşya ve olayların elem ve lezzet tarzındaki yansımalarına tercüman olur. Bunların

her ikisinin de doyurulmaya, beslenmeye, ikna edilmeye ihtiyacı vardır ve ikisine birden hitap edebilmek oldukça zordur. Bilindiği gibi beşer ifadesi akıl ile duygu arasında dengeyi her zaman başarılı bir şekilde kuramaz. Oysa Kur'an, hem akla hem de duygulara birlikte hitap ederek her ikisini de tatmin edebilmiş yegâne kitaptır.” (Zerkanî, 1988, s. 319-322)

6-Hitap Ve Diyalog

Beşer dilinin imkânlarından biri olan ve birçok ayette yer alan bir anlatım tarzıdır. Kur'an'ın kendine has ifade biçimi ile konuşanın durumuna uygun bir üslupla aktarılan konuşma cümlelerinden oluşmaktadır. Nitekim Kur'an, Allah'ın Hz. Âdem'i yaratmak istediği zaman melekler ve şeytanın önünde gerçekleşen ilk konuşma sahnesinden başlayarak, (Bakara 2/1-7) Peygamberlerle ve onların kendi kavimleriyle aralarında geçen konuşmaları² bize takdim etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de, diyalog üslûbu içerisinde konuşan taraflar genelde insan olmakla birlikte, (Şuarâ, 26/18-51) kimi zaman Allah ve melekler, (Bakara 2/1-7) kimi zaman da Allah ile insan, (Bakara 2/1-7) kimi zaman Allah ile şeytandır. (A'râf, 7/11-18) Bazen ise insan ile melek (Meryem, 19/18-21) ve insan ile hayvan (Neml, 27/20-28) olduğu müşahede edilir. Nihayet Yüce Allah'ın kıyamet günü yarattığı varlıklarla yapacağı konuşmalara (Yâsîn 36/50-65) da kitabında yer vermesi diyalogun Kur'an'da çokça kullanılan bir üslup olduğunu göstermektedir. Kur'an-ı Kerim'de diyalog üslubu ağırlıklı olarak Mekki âyetlerde kullanılmıştır Bu nedenle olmalıdır ki Kur'an'da diyalog tarzının kullanıldığı Mekki âyet sayısının Medeni âyet sayısından daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Oldukça sık başvurulan anlatım yollarından biri de hitaptır. Suyûtî bu hitap şekilleri arasında umumi hitap, hususi hitap, hususilik ifade eden umumi hitap, umum ifade eden hususi hitap, cinse hitap, nev'e hitap, övgü hitabı, yerme hitabı gibi daha birçok farklı hitap tarzlarını nakletmektedir. (es-Suyûtî, 1974, s. 36-130) Kur'an'da görülen bu hitaplar bazen bir emir ve nehiy, bazen müjde ve ikaz, kimi zaman tefekkür ve tedebbür, bazen de insanoğluna verdiği nimetleri hatırlatan teselli şeklindedir.

7-Temsil Ve Teşbih İle Anlatım

Temsili ve teşbihi anlatım tarzları, Kur'an'ın edebi güzelliğinin açıkça sergilendiği anlatımlar olarak kabul edilmektedir. Bu üslupta mesela; bazı ayetlerde güzel söz kökü (Çağıl, 2013, s. 93-94) yağmura, (Kehf 18/45) arz beşiğe, dağlar çadır kazıklarına, gece elbiseye ve güneş kandile (Nebe 78/6-7, 10, 13) dalgalar dağlara (Şuarâ 26/63.) benzetilmiştir. Bu ayet ve diğerlerinde yapılan teşbih ya da temsil ile muhatapın öğüt alması hedeflenmektedir. (Ankebut 29/43.) Kur'an'da toplam 20 ayette temsiller, darb-ı mesel olarak yer almaktadır.³ Zemahşerî (ö.538/1144) ve Âlûsî (ö.1270/1854) gibi müfessirler Kur'an-ı Kerim'in temsil, teşbih ve diyalog üslûbuyla ve çarpıcı tablolar halinde soyut gerçekleri idraklere sunma amacı taşıdığını belirtmiştir. (Durmuş, Temsil, 2011, p. 435)

8- Hakikat Ve Mecaz İle Anlatım

Hakikat bildiren lafızlar asıl manaları dışında anlam taşımayan, kendi konularına uygun istiare, temsil, takdim-tehir ifade etmeyen ve olumsuzluk kabul etmeyen ifadelerdir. (Akkavî, 1996; Birişik, 2002, c.28, s.223; Suyûtî, 2:73) Kur'an'ın büyük bir kısmı bu tür kelimelerden oluşmaktadır. Mecaz hem beşer dilinde hem de Kur'an'da yer alan etkin anlatım üsluplarından biri olarak; bir bakıma kutsal metnin “Aşkın olan Tanrıdan “sonlu” olan muhatap kitleye doğru dikey olamayan bilakis düşey olan dilsel tezahürdür. Kur'an için mecaz ise vahyin mutlak sahibi Allah'ın hidayetini murat ettiği insana tenezzül etmesi olarak ifade etmek mümkündür. Çünkü ontolojik anlamda farklı olan Allah ile insan arasında iletişim gerçekleşmesi için ya insan Allah ile aynı

²Bakara 2/33, Bakara 2/61 (Hz. Adem), Âli İmran 3/52-55, Maide 5/110-116 (Hz. İsa), Bakara 2/54-71 (Hz. Musa), Yusuf 12/4-100 (Hz. Yusuf), Kalem 68/48 (Hz. Yunus), Bakara 2/124-140 (Hz. İbrahim), Enbiya 21/83 (Hz. Eyyub), Neml 27/15-16 (Hz. Davud), Neml 27/15-41 (Hz. Süleyman), Hüd 11/50-89 (Hz. Hüd), Âraf 7/59-61 (Hz. Nuh), Âli İmran 3/41 (Hz. Zekeriyya), Meryem 19/12-14 (Hz. Yahya), Nisa 4/60-113, Duhâ Suresi, İnşirah Suresi (Hz. Muhammed)

³Bakara 2/26; Râd 13/17; İbrahim 14/24; Nahl 16/75, 76, 112; Kehf 18/32, 45; Nur 24/35; Hac 22/73; Rum 30/28, 58, Yasin 36/13, 78; Zümer 39/27, 29; Zuhuruf 43/17, 57; Tahrim 66/10, 11.

düzleme çıkacak ya da Allah insana kendisini anlaması için tenezzül etmesi gerekecektir. Aksi halde iletişimin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır. Birinci seçeneğin olması Aşkın olan Allah ile kulun aynı düzlemde olmasını gerektireceğinden ve insana Aşkın olma gibi bir keyfiyet kazandıracak olmasından dolayı olması mümkün değildir. Bu nedenle iletişimin gerçekleşmesi Allah'ın insana tenezzül etmesini gerekli kılmaktadır. İşte bunun Kur'an'daki adı mecazdır. (Çağıl, 2013, s. 93-94) Mecazî olarak kimi zaman kalpler taş benzetilmiş, (Bakara 2/1-7) bazen kaçınılması gereken haramların inanç dünyasını kirleten eylemler olduğu (Maide 5/90.)gerçeği mecazi bir dille ortaya konulmuştur. Kur'an'da görenle görmeyen, aydınlık ile karanlık, diriler ile ölümler ve mümin ile kafir için birer darb-ı mesel olup (Fâtır 35/19-22) mecazi bir anlatım örneği sergilenmektedir.

8-Terğib/Teşvik ve Terhib/Sakındırma İle Anlatım

Dinin hakikat, iyi, doğru, sevab, güzel, fazilet dediği söz ve davranışlara özendirme, teşvik etmek ve Allah'ın kullarını yasakladığı ve emrettiği şeylere muhalefet ettiklerinde korkutmak ve sakındırma. Her iki kelime özellikle hadis literatüründe adeta tek bir kavram gibi birlikte kullanılmış ve meşhur olmuştur. (Mehmet Görmez, 2011, s. 508) Terğib ve terhib üslubu Kur'an-ı Kerim için de geçerli olup farklı formlarda yer almıştır: Bazen her iki kavram aynı ayette peş peşe gelmiştir. (Âl-i İmran 3/129;Hadîd 57/19;Mümin 40/2-3.) Her iki üslup birbirini takip eden iki ayette (Bakara 2/38-39; Rûm 30/14-16) veya aynı bağlamda değerlendirilen ayetler topluluğu içinde yer almışlardır. (Fatiha 1/1-6) Ayrıca bazen terğib ifade eden ayetler önce, terhib ifade eden ayetler sonra gelmiştir. (Bakara 2/1-7; En'am 6/54;Araf 7/156) Kimi zaman da bunun tam tersi görülmüştür. (Maide 5/40; En'am 6/165; Nisa 4/123-124) İstisnai olsa da terğib ve terhibin tek başına geldiği ayetler veya sureler de mevcuttur.⁴ Terğib ve terhib üslubunun yer aldığı ayetlerin mümin, münafık ve kafir tüm insanları muhatap aldığı görülür. Bu üslup aynı zamanda iman, ibadet, itikad ve muamelat gibi her alanı kapsamaktadır. (Bakara 2/277) Terğib ve terhib üslubu ile ilgili ayetler ahlak,fazilet ve değerler konularını da ihtiva eder. (Furkan 25/63) (İsra 17/37-38) Terğib ve terhib ayetlerininKur'an'da insanı her yönden kuşattığı müşahede edilir. Cennetin sınırsız nimetlerini, Allah'ın birliği, mağfireti ve rahmetini, korku, zulüm ve helakten kurtuluşun yollarını, her türlü iyilik ve güzelliği ifade eden terğib ayetleri ile birlikte Allah'ın gazap ve azabı, cehennem ateşi, pişmanlık ve hüsrân, nimetlerin yok olması, hidayetten yoksunluk, kalplerin mühürlenmesi gibi pek çok hususta insanları uyaran ve tehdit eden terhib ayetleri de vardır.

9-Tekrarlar İle Anlatım

Arap dilinin bilinen üslupları arasında bir söz sanatı ve hatta Arapça'nın fesahatindedir. (Suyûtî,c.3,s.179) Bakıllâni (ö.403/1013) İ'câzu'l-Kur'an adlı eserinde "Kur'an'daki tekrarlar onun bedii özelliklerindedir" der ve bu bedii güzelliğe iki suredeki tekrarları örnek verir. Bunlardan biri İnşirah suresindeki ayetler; diğeri Kâfirûn suresinde tekrarlanan ayetlerdir. (Bakıllâni, 1990, s. 106) Kur'an'da yer alan tekrarlar; edatların tekrarı, (Nahl 16/110) kelimelerin tekrarı, (Râd 13/5) cümle ve ayetlerin tekrarı (Nisa 4/131), kıssaların tekrarı (Âli-İmrân 3/44) olmak üzere dört tasnife tabi tutulabilir. Mesela; Kamer suresinde üç kez tekrarlanan "Benim azabım ve uyarılarım nasılmış (gördüler)!" (Kamer 54/16) ayeti Nuh, Âd ve Semûd kavminin uğradığı ilahî musibetlerden sonra ifade edilen mükerrer cümleler olup Kur'an'daki tekrarların hikmetini anlamak bakımından önemlidir. Özellikle Rahman suresinde 31 kez geçen; رَبُّكُمَا تُكَذِّبَانِ ayeti ile وَيَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ayeti mü'minleri sarsan bir soru kipi ve kınama ifadeleridir.

10- Allah Merkezli Anlatım

İlk dönemlerden itibaren günümüze kadar olan her dönemde Kur'an'ın anlaşılmasına yönelik metodolojik çalışmalar ve tartışmalar süregelmiştir. Geleneksel "Tefsir Usûlü " nün Kur'an'ı anlamada yeterli veriler sunduğunu, ancak gereği gibi ondan istifade edilmediğini savunanlara karşılık, klasik

⁴ Mesela Humeze ve Fîl surelerinde baştan sona terhib söz konusu iken Duhâ ve İnşirah surelerinde ise terğib söz konusudur

tefsir usullerinin, usul olmaktan uzak olduğu görüşünü ileri sürenler de vardır. (Deliser, 2017, s. 150; Aydın, 2000, s. 124-125) Geleneksel Tefsir Usulü, Kur'an'ı anlama gayreti içerisinde tespit ettikleri özellikleri ne kadar kullanabildikleri tartışmaya açık bir konudur. Diğer taraftan bazı araştırmacılar geleneksel anlayışın Kur'an'ı anlama ile ilgili oluşturduğu Tefsir Usulü özelliklerinin aslında metin çözümlemesi olduğunu iddia etmişler, bunun tam bir anlama faaliyeti olamayacağını ama anlamaya götüren etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Geleneksel anlayışın Tefsir usulü özellikleri ile ilgili tespitleri üzerine çağdaş tefsir anlayışı da anlam ve çağdaş anlama yöntemi, Hermenötik, semantics (anlambilim) ve pragmatics (edimbilim) gibi ilave anlama gayretleri geliştirmişlerdir. (Deliser, 2017, s. 150-153)

Ancak Tefsir usulü ile ilgili yapılan bu çalışmalarla bu literatürün sonlandığını iddia etmek mümkün gözükmemektedir. Çünkü anlam sorunu dil ile ilgili bir konudur. Ama yalnız dil içerisinde kalan bir sorun da değildir. Dil ile dilin etkili olduğu ortamda kök bulan bir sorundur. Bu hem teorik hem de pratik alanla alakalı bir anlama faaliyetidir. Bir başka deyişle ilişkinin bir tarafında dil ve dilsel öğeler bulunurken diğer tarafta şeyler, nesnelere, etkinlikler ya da bizzat hayatın ve yaşamın kendisi vardır. (Deliser, 2017, s. 152) İşte anlam, sözcüğün kendisi dışındaki nesnelere, etkinlikler ve yaşamın içerisinde olan şeylerle ilişkisinin kurulması ile ortaya çıkar. Böylece kelime ve kelime dizinlerini anlamak mümkün olabilmektedir. Çağdaş anlam yöntemlerinden olan hermenötik kavramı ile ilgili olarak Hermes'in anlamayı, insan anlayışının dışında olan bir mevzuyu insan zekasının kavrayacağı şekilde sokma işlevi olarak açıklaması yukarıda söylenenleri destekler niteliktedir. (Tepe, 2008, s. 1)

Yöntembilim olarak tefsir usulü, Kur'an'ın bir bütün olarak anlaşılması için soyut bir şekilde geliştirilen yöntemdir. Dolayısıyla ancak uygulanınca somutlaşır. (F. Rahman, 1996, s. 34-35) Zamanlara hitap etme iddiasında olan Kur'an'ın da Salih amel düzleminde somutlaşmasını istediği içeriği vardır. İşte bunun sağlanabilmesi için yeni yöntemler yaratmak ve ilkeler geliştirebilmek, zengin kültür birikimlerine dayanarak anlama faaliyetlerini güncellemekle mümkün olabilecektir. Bilim insanlarına düşen eskiyi yok saymadan yeni yöntemler geliştirmek olmalıdır. Özü itibariyle dilbilimsel bir yöntem olan Üslûbu'l-Kur'an'ın bize, ilkelere dayalı bir tefsir ilminin imkânını vermesine bağlı olarak anlamayı sağlayacak geniş bir alan ve imkân sunduğu gerçeği de unutulmamalıdır.

Zerkânî'nin "Allah'ın maksatlarını açıklamak için seçtiği ifade biçimidir" (Zerkânî, 1988) şeklinde tarif edilen Üslûbu'l-Kur'an'ın kapsamlı tanımına bağlı kalarak Kur'an ayetleri dikkatle incelendiğinde Allah merkezli anlatımın Kur'an'ın üslup özellikleri içerisinde değerlendirilebileceğine işaret etmektedir. Çünkü Allah merkezli anlatımın dil ile ilintili yönünün dışında bir de muhatap toplumun paganizm kültür ve inancıyla hemhal olması ve yeni dinin şirk inancının yerine tevhid inancının yerleşmesini irade etmiş olması, güç ve kudret vurgulu ifade tarzını gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu özellik Kur'an'ın üslup özellikleri arasına alınmıştır.

Kur'an ayetleri dikkatle incelendiğinde Allah merkezli bir üsluba sahip olduğu görülecektir. Aslında bu üslup genelde ilahî nitelik taşıyan tüm kitaplarda olsa da özelde Kur'an'a ait bir üsluptur. Bunu yaparken Allah(cc), mütekellim zamiri olan "ben" ya da "biz" muttasıl zamirlerini kullanmıştır. Paganizm kültür ve inancının etkin olduğu muhatap toplumun içselleştirdiği şirk inancının yerine tevhid inancının yerleşmesi güç ve kudret vurgulu, kusursuz bir ilah inancının takdim edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk ilahî kelamın üslubuna teocentrik bir yapı kazandırmıştır. Hatta bununla da kalmayarak kula ait fiil ve eylemler dahi Allah'ın eylemi gibi anlatılmak sureti ile şirk inancına meydan okuyan bir ilah sunulmuştur.

Ayrıca bu anlatım üslubu ile İslam'ın inşa etmek istediği cemiyet anlayışı içerisinde, toplum bütününe göre tek tek şahısların varlığı ve önemi ikinci planda kalmaktadır. Başka bir ifade ile asıl olan şahıslar değil, bütün bir toplumdur; yeryüzünde yeri doldurulamayacak, vazgeçilmez bir insan yoktur mesajı da verilmektedir. Böylece Kur'an kutsal tarih bir tarih oluşumuna da izin vermez. Eğer kutsal bir tarih olsaydı bu tarih Peygamberler tarihi olurdu. Fakat Kur'an ayetlerine bakıldığında

Peygamberlerin hata ve kusurları gizlemeden sayılıp dökülmüştür. Bunu kasıtlı yaptığı anlaşılmakta ve “kul kusursuz olmaz” mesajını ısrarla işlemekte, kusursuzluğun Allah’a mahsus olduğunu muhatabın zihnine kazıdığıdır. “Övgülerin tümünün Allah’a ait olduğunu” Fatıha suresinde işleyerek, kusursuz ve kutsal bir tarih anlayışını bertaraf etmektedir. Bu durumun ifadesi de beşere ait eylemlerin dahi Allah merkezli anlatımı ile verilerek Allah dışında tüm varlıkların aciziyeti ve hiçliği vurgulanmaktadır.

İslam dininin temel gayesi doğru bir inanç teşekkülünden sonra insandan başlayıp toplum ile devam eden tekâmülü gerçekleştirmektir. Bu durumun sağlanması için insana huzur ve güven veren bir dil kullanılması bu tekâmül süreci üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Kesinlik ifade eden bir dil ve muhataba güven veren net bir üslup, o ana kadar kabul edilen görüş ve düşüncelerin üzerine bir çizgi çizip yeniden ama bu defa yeni söylem üzerinden bir inanç oluşumuna yol açması beklenen bir durumdur. (From, Yeni bir İnsân Yeni bir Toplum, 2015, s. 22-23) Diğer taraftan Mekke toplumunun atalarından sürükleyip getirdikleri paganizm kültürünün kendilerinde oluşturduğu bağımlılık zincirlerinden, yabancılaşmaktan, sisteme köle olmaktan kurtarmak için takip edilecek yol, zor kullanmak olmayıp muhatap toplumun inancını ve güvenini kazanmaktır. Çünkü insan içinde barındırdığı yanılsamalarını kavrayıp yarı düş durumundan uyanabilirse o zaman kendine gelecek ve doğruyu olması gerektiği gibi anlayacaktır. İşte Allah merkezli anlatım, insan yarı düş halinden uyandırıp yanılsamaların değil hakikatlerin hayatını yönlendirmesine imkân verecektir. (From, Yeni bir İnsân Yeni bir Toplum, 2015, s. 22-23)

Bu üslupla Kur’an bir yandan, âlemde bir nizamın varlığında söz ederken, öte yandan bunun mutlak bir mekanizma olmadığını anlatır. Evet, kâinat belirli kanunlara göre işlemektedir, ancak bu işleyişinde asla Allah’tan bağımsız değildir. O, dilediği takdirde mevcut düzeni bozmaya da güç yetirir. Kur’an’ın bu tavrının nedeni, insanlığın olayların sebep –sonuç ilişkisi içerisinde devam eden nedenselliğe olan güvenini sarsmak olamaz, çünkü insanın dünya hayatını sürdürebilmesi için, böyle bir nedenselliğe ihtiyacı vardır. Gerek tabiatın kendisi, gerekse şimdiye kadar işaret ettiğimiz ayetler, insana bu güveni yeterince telkin etmektedir. O halde, evrendeki nedenselliğin mutlak olmadığını ifade etmenin başka bir sebebi olmalıdır. Bu sebep, esasen hikmet sahibi bir yaratıcıyı göstermesi gereken nedenselliğin, Allah’ı örter duruma gelmesidir. (Özsoy, 1994, s. 78-92) İşte Allah merkezli anlatım ile nedenselliğin Allah’ın güç ve otoritesini örtmesini engellenmektedir.

Kelam ilminin konusuna giren ve imanı ilgilendiren konuların Allah merkezli anlatımı ile birbirleri ile bağlantılı zincirleme birçok faydalar elde edilmektedir. Öncelikle bu sunum örneğin rızık konusunun Allah merkezli anlatımı ile mülkiyetin tek sahibinin Allah olduğu inancı netleşmektedir. Bu inanç insanın malı ve imkânları mutlak bir şekilde sahiplenme düşüncesine son vermektedir. İnsan kendisine ait olan ve değer verdiği şeyleri paylaşması oldukça güçtür. Bu düşüncenin sonlanması insanda paylaşımı kolaylaştırmaktadır. Paylaşımın kolaylaşması her toplumda kabul gören cömertlik anlayışının yaygınlaşmasını sağlarken, cimrilik gibi kötü bir hasletinde ortadan kalkmasına neden olmaktadır. (Bayat, 2018, s. 164)

Görüldüğü gibi Allah merkezli anlatım üslubu Kur’an’ın anlaşılmasında ve onun yaşanır bir din haline gelmesinde etkisi yadsınamayacak derecede önemlidir

II-Ayetin Tefsiri

Bahsimize konu olan “فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم وما رميت إذ رميت ولكن الله رمى وليبلي المؤمنين منه بلاء حسنا” “إن الله سمیع علیم” ayeti Medine döneminde hicretin ikinci yılında Bedir savaşından sonra inen Enfal suresinin on yedinci ayeti olup surenin tamamı 75 ayettir. Surenin 30-36. ayetleri dışında kalan kısmının Medine’de indiğinde ittifak vardır. Otuz-otuz altıncı ayetleri arasında kalan bu yedi ayet ise bazı müfessirlere göre Mekke’de nâzil olmuştur. Sure, adını ilk ayetteki “el-Enfâl” kelimesinden almıştır. “Enfâl”, savaş ganimetleri demektir. Surede başlıca, savaş, özellikle Bedir savaşı sonrası elde edilen ganimetlerle, bunların kimlere ve nasıl pay edileceği konu edilmektedir. Ayetin nüzul sebebi

hakkında kaynaklarda şu bilgilere yer verilmektedir; Hicretin üzerinden bir buçuk yıl geçip Ramazan ayı gelince Müslümanlar Medine yakınlarındaki Bedir mevkiinde, Mekkeli müşriklerle ilk önemli savaşlarını yapmışlardı. Savaş Müslümanların zaferiyle sonuçlanmış, düşmandan ganimet de elde edilmişti. Ganimetlerin paylaşımı konusunda daha önceden uygulanarak sabit olmuş İslâmî bir kural bulunmadığı için, doğrudan çarpışmaya katılanlarla cephe gerisinde hizmet verenler, gençlerle yaşlılar, teşvik vb. maksatlarla kendilerine ödül vaat edilmiş kimselerle buna razı olmayanlar arasında ihtilâf çıkmıştı. Ayrıca bu savaşta kardeşini şehit vermiş olan Sa'd b. Ebû Vakkâs da müşriklerden Sa'id b. Asî'yi katletmiş, maktulün kılıcını alarak Resûlullah'a gelmiş, bunun kendisine verilmesini istemişti. İşte bu olaylar ve talepler üzerine daha Bedir'den ayrılmadan ve ganimetler paylaşılırılmadan surenin ilk ayeti nâzil olmuştur. (âşûr, 1984,s.9/245-246;Selâme, 1999,s.4/6). *فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم وما رميت إذ رميت* ayetinin nüzul sebebi ile ilgili olarak ise; Kureyş ordusu, Akankal'den çıkınca, Peygamber efendimiz buyurmuştu ki, "İşte Kureyş, gurur ve iftiharla geldi, Allah'ım bunlar senin Resulünü inkâr ediyorlar. Bana verdiğin vaadi senden istiyorum ya Rabbi " diye dua etti. İşte bu sırada Cebrail (AS) geldi, "bir avuç toprak al, onlara doğru at." dedi. Ne zaman ki, iki taraf savaşa tutuştular Peygamberimiz bir avuç çakıl aldı yüzlerine doğru attı ve " yüzleri kurusun" buyurdu. Bunun üzerine düşman saflarında gözleri ile meşgul olmayan bir müşrik kalmadı. Bundan sonra bozuldular, müminlerde enselerine bindi; bir yandan öldürüyorlar, bir yandan esir alıyorlardı. Savaş sona erince Müslümanlardan " şöyle kestim, şöyle esir aldım, böyle vurdum." diye ileri geri konuşanlar ve yaptıkları ile övünenler oldu. İşte bu ayet bunun üzerine nazil oldu.⁵

Zemahşeri bu ayeti tefsir ederken, *فلم تقتلوهم* deki "fa'nın mahzûf şartın cevabı olduğunu söyler. Takdiri de" Şayet siz onların öldürülmesi ile övünüyorsanız, bilirsiniz ki, bunu Allah yaptı." şeklindedir. Çünkü melekleri gönderen, onların kalplerine korku bırakan, sizden korkuyu gideren O'dur." Ey Muhammed toprağı onların yüzüne attığında sen atmadın. Çünkü sen yapmış olsaydın, bunun bütün müşriklere isabet etmesi mümkün olmazdı. Ama Allah'ın atması senin atman gibi olmaz. (ez-Zemahşeri, 1407, s. 207) Tüm bunlara rağmen Allah'ın burada atma eylemini Peygamberimize isnat etmesi, bu atışın şeklen O'ndan olmasından dolayıdır. Ama O'nun bu atışının ve öldürme eyleminin Allah'a isnat edilmesi ise, böyle bir eyleme beşerin gücünün yetemeyeceği daha da ötesi kulun bir varlığın hayatını sonlandırmada ki yeri sadece yaralama olmasından dolayıdır. Ruhun bedenden ayrılıp ölüm halinin gerçekleşmesi tamamen ilahî kudretin fiilidir. (es-Sa'lebi, 2002, s. 339) Buna bağlı olarak Müslümanların gereksiz bir övünmeye kapılarak gerçek kudret sahibinin Allah olduğu gerçeğinin kalplerde ve zihinlerden silinip gitmesine engel olduğu yorumları da yapılmıştır. (es-Sa'lebi, 2002, s. 339) Ayetin nüzul sebebi dikkate alınarak okunduğunda Enfal suresinin on yedinci ayeti olan *وما رميت إذ رميت ولكن الله قتلهم* ayetindeki öldürme eyleminin neden Allah'a isnat edildiği hususunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunların birincisi; Allah onları gönderdiği meleklerle öldürdüğü için, ikincisi; Allah'ın onların kazandığı zaferde yardımcı olduğu için, üçüncüsü; Allah, onları savaşa kendisi yönlendirdiği için, dördüncüsü, Allah, kâfirlerin kalbine korku bıraktığı içindir şeklindedir.⁶ Kısaca; eylemlerin aslı, kesbi olarak kula, yaratma olarak Allah'a aittir. Ayetin bu üslup ile kullanılması, kâfirlerin öldürülmesinin Allah'ın yardım ve desteği ile meydana geldiğini ifade etmesi ve yaralama fiili kullara ait iken, ruhun bedenden çıkarılmasının Allah'a ait olduğuna işaret etmesi Kur'an üslubundaki mucizeliği gözler önüne sermektedir.

⁵ Taberi c.13,s.443-445;Ebu'l-Kasım Mahmud b. Amr b.Ahmed ez-Zemahşeri, *Keşşaf an Hakaiki ğavamidi't-Tenzil*,Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye, Beyrut, 1407, c.2, S301; Fahrettin Râzi c.15,s.466;; Ebu muhammed Abdurrahman b. Muhammedb. İdrisb. El Münzir et-Temîmi, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-AzîmLibni Ebî hâtim*, Mektebetü Mustafa Nezzar, Suudi Arabistan, h. 1419 ,c.5,s.1673;Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammedb. Ali el-Vahidi, *el-Vecîz fi tefsîri'l-Azîz lil-Vâhidi*, Daru'l-Kalem, Beyrut,1415, c.1,s.434; Abdu'l-Kerim b. Hevazin b. Abdil melik el- Kuşeyri, *Letâifu'l-İşâre=Tefsîru'l-Kuşeyri*,Hey'etü'l-Mısriyye,h.465, c.1,s.276; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak dini Kur'an Dili*, C.4, S.212

⁶ Cemaeddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b.Muhammed el-Cevzi, *Zadu'l- Mesir fi İlmi't-Tefsir*, C.2, S.196;Tefsiru Hazin, *Lubabu't-Te'vil fi Mağne't-Tenzil*, c.2, s.300; Ebu Muhammed Mekkî b. Ebî Talip Hammuş b. Muhammed b. Muhtar el-kaysi, *el-Hidâyetü ilâ Bulûġi'n-Nihayeti*,Mecmûatü buhusil kitabı ve's-Sünne,1429,c.4,s.2766

Diğer taraftan Vahdet-i vücûd iddiasında olan bir çok düşünür açıklamakta olduğumuz ayeti, iddialarının ispatına delil olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bize göre ayetin manası açıktır. Böyle bir delâlet söz konusu değildir. Eğer vahdet-i vücûdcuların dediği gibi varlık âleminde Allah'tan başkası mevcut olmayıp, var olduğu söylenenler O'nun, yokluk aynasında görülmesi şeklinde olsaydı, Kur'an'da bu iddiaya uygun açık ifadeleri Kur'an bütünlüğü içinde görmemiz gerekirdi. O zamanda bu bilgi ve inanç, imanın birinci esası olurdu. Kur'an bütünlüğünde bakıldığında Allah, mahiyeti ve vasıfları bakımından kendine benzemeyen, kendi aralarında da ontolojik boyutları farklı, şuurlu bir varlık olan insanı yaratmıştır. Bu İnsanların bir kısmı Allah'ın rızası çerçevesinde bir hayat yolu seçerken diğer kısmı ya O'nu hiç tanımamış yahut da rızasına bağlı kalmamıştır. Bu yüzdendir ki Allah, rızasını gözetenleri desteklemiş, onların eliyle O atmış, ötekileri öldürmüştür. Yaratılmış ve mahiyeti farklı, hür irade sahibi varlıklar olmaksızın Allah'ın bir tecellisinin diğerine düşman olması ve onu öldürmesinin, yokluğun bir ayna (tecelligâh) olarak böylesine köklü bir ayırma sebep (illet) teşkil etmesinin anlamı yoktur veya böylesine işlevleri olan bir şeye yokluk denemez, mahlûk denir. Peşin hüküm, mânevî sarhoşluk ve yabancı felsefelerin etkisi ile açık âyetleri, lafzın ve konunun uzağından yakınından geçmediği mânalara çekmenin de mâkul ve ilmî bir dayanağı mevcut değildir. (Hayreddin Karaman, 2016, s. 674-675)

III-Kur'an'ın Üslup Özellikleri Bağlamında “وما رميت إذ رميت” Ayetinin Tahlili

1-Lafzî Güç Açısından

Kur'an'ın müziksel yapısı, ses ve sözcük güzelliği, çarpıcılığı şeklinde tarif edebileceğimiz bu temel özelliğinden kastımız, işitildiğinde kulaklarda ve ruhun derinliklerinde bıraktığı etkidir. Kur'an'ın bu anlamda gerçekten şiirsel ve melodik bir yönü bulunmaktadır. Bu nedenle olmalıdır ki ilk muhatapları onu şiir olarak nitelemek durumunda kalmışlardır. Bunun temel sebebi de ilk muhataplar Kur'an'da kendini dinletme kabiliyeti olan şiir ve musiki gibi bir nizam ve ahenk bulmuş olmaları akla gelen ilk şey olmaktadır. Ama Kur'an ile tanışıklıklarının artması ile birlikte onun şiir olmadığını ama nesirde olmadığını söyleyerek onun muciz üslubu karşısında acizyetlerini ifade etmek zorunda kalmışlardır. Çünkü Kur'an muhatabı üzerinde nesrin tüm olağanüstü kullanımlarını gösterirken diğer taraftan şiirin bütün güzelliklerini aynı metin veya kelime dizinleri içerisinde yerleştirmiştir. Kur'an'ın işitildiğinde bıraktığı bu etkiyi şu noktadan değerlendirebiliriz. Bunlardan birincisi ses düzeni ve güzelliği diğeri ise harf ve sözcük düzenidir. “وما رميت” ayetinde sarfi ve lügavi hareketleri, kalın harflerden olan “ra”nın akabinde gelen Lafzatullah'ın yine tecvid kuralları gereği kalın okunması, bunun yanı sıra bu kelimeler dizisinin aralarındaki durakların Lafzatullah'tan sonra gelmesi ile ortaya çıkan eşsiz ritim, ahenk ve olağanüstü düzen edebi türlerde rastlanmayacak bir özelliktir. Harflerin bu nitelikleri her zaman hayranlık veren bir kompozisyon ve bir ses armonisi meydana getirir. Kanaatimizce bu armoni, adeta birçok enstrümanın oluşturduğu bir orkestra zenginliğini andırır bir nitelik sunar. Bu özellik Arap dilinde “en-Nizâmu'l-cemâlu's-Savfî” diye adlandırılan harf ve sözcük düzenidir. (Râfi, 1990)

Yukarıdaki ayetin harflerini, harflere ait niteliklerden sadece biri olan ses akışı (rihvet-beyniyye-şiddet) açısından incelemek bile ayetteki fonetik ahengi sergilemeye yetecektir. (Dağdeviren, 2009/2, s. 76) Ş öyle ki, "ra" harfi ve iki kez geçen "rameyte" ve arkasından gelen “Lafzatullah” tam ses akışı (şiddet) ile okunması ile oluşan fonetik ritim, ayetin okunuşuna bir ahenk katmaktadır. Bu ahenk sadece seste kalmanın ötesinde ifade etmek istediği her anlamda mutlak güç ve irade sahibi olan Allah'ın net bir şekilde anlaşılmasına da destek olmaktadır.

Diğer taraftan Kur'an fonetiğinin iç dinamiklerinden biri olan tekrarların, Arap kültüründe bir armoni/musiki atmosferi oluşturduğu kabul edilmektedir. (Abdullah et-Tayyibel- Meczub,1955, s.40) Ayrıca ses tekrarlarının, insanı etkilemede büyümlü bir atmosfer oluşturduğu musiki geleneğinde belirgin bir kuraldır. Kelime tekrarı yukarıdaki ayette “فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم وما رميت إذ رميت ولكن الله رمى” ve “وليلي المؤمنین منه بلاء حسن إن الله سمیع علیم” geçtiği üzere “رميت” ve “قَتَلْتَهُمْ” kelimelerinin art arda dizilimiyle gerçekleşir. Dolayısıyla benzer kelimelerin bir pasajda tekrarı bir musiki atmosferi oluşturur.

2-Lafız Mana Uyumu Açısından

Sözcükler bir anlamın aktarılması ve açıklaması için seçilmiş araçlardır. Bir anlamı ifade ederken kullanılan kelimeler, bunların sayısı, cümlenin uzunluğu ya da kısalığı en az anlam kadar önem ifade etmektedir. Çünkü bir anlamı ifade etmek için kullanılan kelimelerin yetersizliği zaman zaman konunun anlaşılmasını zorlaştırırken, bazen de kullanılan cümlelerin uzunluğu okuyanda bir bıkkınlık uyandırabilmektedir. Dilbilimciler bu söylediğimiz durumu; kısa ve özlü anlatım, geniş anlatım ve eşit anlatım olmak üzere üç şekilde tasnif etmişlerdir. Bunlardan kısa ve özlü anlatım bir manayı, kullanılabilecek en az sayıda sözcükle tam ve eksiksiz olarak anlatmaktır. Geniş anlatım ise ifade edilmek istenen manayı kullanılabilecek en fazla sözcükle anlatmak iken eşit anlatım ise aynı oranda sözcük kullanılarak ifade edilmek istenen şey veya durumu anlatmaktır. (el-Halidî, 1991) Bu nedenle bahsi geçen lafız mana uyumunun insanlar tarafından dengelenmesi hiç te kolay bir durum değildir.

Bu açıdan “وما رميت إذ رميت” ayetine bakıldığında çok kısa bir cümle yapısına sahip olmasına rağmen okuyucu engin manalar içerisinde bir seyahate götürmektedir. Muhatap toplumun dini-içtimai yapısı dikkate alındığında sayfalar dolusu bir mana yüküne sahip olduğu ve bu minvalde de etkisi o derece büyük olmaktadır. Tevhid inancının henüz yerleşmeye başladığı ilk muhataplarda, şirke kapı aralayabilecek yapay büyüklükler bu ayette serdedilen lafız-mana uyumu ile hiçliği yokluğu anlatılmaktadır. Şirk inancına sahip bir toplum, bu toplumun Kâbe’de biriktirdiği onlarca sayıda ki putlar ve istek ve beklentileri için kendilerine cevap vermesi dahi mümkün olmayan taşlardan beklenildiği bu toplumda bu kısa ayet oldukça manidardır. Çünkü bu ayetin muhtevası içerisinde kulun kendi özgür iradesi ile gerçekleştirdiği atma eylemi dahi Allah’a nispet edilerek anlatılmış, böylece şirk inancına güçlü, kâdir ve her şey onun izni ve kudreti ile meydana geldiğini ifade eden bir Allah inancı takdim edilmiştir. Bu anlatım tarzı ile verilen ilah anlayışı, muhatap toplumun eski ve yeni inançları üzerinde yeniden düşünme fırsatı sağlamıştır. Bu ayetin sağladığı düşünme imkânı ile Mekke’de ve daha sonrasında Medine’de devam eden ihtida süreci 23 yıl gibi bir kısa bir zamanda tamamlanmıştır. Bilindiği üzere cehalet ile müsemma bir toplumda dönüşüm bu kadar sürede tamamlanması mümkün değildir. Çünkü ihtida hareketinin önünde cehaletin yanı sıra mütrefler, dünyevi beklentiler, ideolojiler ve fanatizm gibi olumsuz faktörlerde bulunmaktadır. İşte bu ayetteki lafız-mana uyumu muhatap toplumda hidayetin önündeki tüm engelleri kaldırmayı başarmıştır. Tüm bunları söylerken tek bir ayetin bunları başardığını elbette söylemiyoruz. Ama Kur’an’ın tamamı düşünüldüğünde bu üslubun her cümlesinde olduğu gerçeğini vurgulamaya çalışıyoruz.

Diğer taraftan ayet bağlamsal okumaya tabi tutulduğunda da sonucun çok farklı olmadığı görülecektir. Ayetin nüzul sebebi olarak: “Bedir savaşında iki ordu karşı karşıya geldiğinde Peygamber(as) bir avuç toprak aldı ve Mekke ordusuna doğru attı. Rivayetlere göre bir avuç toprak parçasından isabet almayan hiçbir asker kalmamıştı”⁷ İşte burada geçen atma eylemine odaklanan okuyucu, bu kısa ayetin toplumsal arka planına dikkat ederek okuduğunda aslında şirke bir meydan okuma olduğunu görecektir. Çünkü hem Mekkelilerin hem de Medinelilerin tek ve en güçlü otorite olarak inandığı Allah, tarafını Müslümanlardan yana belirlemiş, bununla da kalmayarak atma eyleminin bizzat uygulayıcısı olmuştur. Böylece Mekkeliler aslında bir avuç Müslüman ile değil, bizzat Allah ile savaşan tarafı olmuştur. Bu durum Müslümanlara güven verirken kâfirlere de korku salmıştır. Bunun da ötesinde muhatap toplumda mutlak dönüşümü hedefleyen Kur’an’ın bu üslubunda mevcut dönüşümü sürdürme amacıyla olduğu da görülecektir. (Bayat, 2018)

⁷ Muhammed b. Cerir b. Yezîd b. KesîrEbu Câfer et-Taberî, câmiu’l-Beyân an Te’vîli’l-Kur’ân, Müessestü’r-Risâle, 2000, 13,444;Ebu Muhammed el-Huseyn b. El-Beğavî, Dâru Tayyibe, Beyrut 1997, 3,339; Ebu Abdullah Muhammed b.Ömer b. Huseyin et-Teymî er-Râzî, Mefâtihu’l-Ğayb et-Tefsîru’l-Kebîr, Beyrut,1420, 15,466;Nâsirud’dîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî, Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-te’vîl, Beyrut, 1418, 3,53; ebu’s-Suûd el-İmâdî Muhammed b. Muhammed Mustafa, İrşâdu Akli’s-Selîm ilâ Mezâyi Kitâbi’l-Kerîm, Beyrut, tsz, 4,13.

Kur'an'a özgü bu üslup beşerin ulaşamayacağı bir özelliktir. Kur'an ölçülü ve daha az sayı da sözcük kullanmak sureti ile bir yandan muhatabın beklediği mucizevi güzellik ve estetik verilirken, diğer yandan ifadeler bir bilmeceye, anlaşılmayan kelimeler yığına dönüştürülmeksizin anlamlar ilahî kelamın mucizevi yönünü gösterecek şekilde ortaya konulmuştur.

3- Özlü ve Açık Olması Açısından

Kur'an üslubunun en önemli karakteristik özelliklerinden biri de beyan ve icmali bir arada kullanmasıdır. (Zerkânî, 1988, s. 345-346)⁸ Bu özellik Kur'an'ın dışında başka bir yerde bulunamayacak bir özelliktir. Çünkü insanlar ifade etmek istedikleri durumun iyi anlaşılması için çok fazla ayrıntıya girer ve yoruma mahal bırakmayacak şekilde açıklamada bulunurlar. Ya da ifade etmek istedikleri durumu özetlemek istediklerinde de konuyu çoğu zaman kapalı ve çok karmaşık hale getirirler. İnsanların ifadelerinde birbirinin karşısı olarak kullanılan bu iki durum Kur'an'da güçlü bir biçimde tek sözle bir araya getirilmektedir. Nitekim Kur'an'da bir cümle ya da kelime okunduğunda ilk anda bu cümle ya da kelimeden ne murat edildiği açık bir şekilde fazla bir araştırmaya gerek duymadan anlaşılabilir. Öyle ki Kur'an ayetini okuyan okuyucu ayetin ifade ettiği anlamın içerisinde olduğunu sanır. Aynı ayet veya kelimenin anlamı üzerinde yoğunlaştığında ise birbirinden farklı fakat her biri doğru olan yorumların ve ayrıntıların ortaya çıktığını görecektir. Bir başka ifade ile araştırmacının ufkunun genişliği ile doğru orantılı olarak anlam ve yorumlar genişlemekte ve farklılaşmaktadır.

İşte bu üslup özelliğini “وما رميت إذ رميت” ayetinde de görmek mümkündür. Razi'nin bu kısa ayetin içeriğinden oldukça fazla yorumlar çıkardığını görmekteyiz. Öncelikle bu ayet Bedir savaşında Hz. Peygamber'in yerden bir avuç çakıllı toprak alarak düşmana doğru savurması, tozu ve çakılının birçok savaşa isabet ederek onları saf dışı bırakması üzerine nazil olmuştur. Ayette öldürme fiili genel olarak müminlere, atma fiili de Peygambere nispet edilmekle birlikte her ikisini de hakikatte onların değil Allah'ın gerçekleştirdiği bildirilmektedir. Râzi, bu durumdan hareket ederek ayetin, kulların fiillerinin mahlûk olduğu görüşünü savunmuştur. (er-Râzî, 1420) Diğer taraftan tarihte meydana gelen savaş, fetih, şehir ve devlet kurma vb. gibi toplumsal olayların lider adı ile anlatılması bir gelenek haline gelmiştir. Burada Peygamberin ve ordusunun yaptıklarının Peygamber(as) üzerinden anlatılması bu geleneksel yapının bir göstergesidir. Ancak gerçekte atanın ve öldürenin Allah olması ise Bedir savaşında meleklerin gönderilmesi, düşmanın kalbine korku salınması, tam zamanında yağın yağmurla Müslümanlara kolaylıklar sağlanırken düşmana hareket zorluğunun sağlanması gibi olağanüstü yardımların ilahî kaynaklı olması nedenine bağlanmıştır. (er-Râzî, 1420)⁹

Tüm bunların yanı sıra Vahdet-i Vucud ekseninde olan düşünürlerde bu ayetin kendilerini desteklediğini iddia etmişlerdir. Her ne kadar ayetin manası açık ve böyle bir şeye işaret etmesi söz konusu olmasa bile Vahdet-i vücud görüşüne sahip olanların dediği gibi varlık âleminde Allah'tan başka mevcut olmayıp, var olduğu düşünülen varlıkların yokluk aynasında görülmesinden ibarettir. Bu anlayışının doğru olması Kur'an'ın kendi bütünlüğü içerisinde buna uygun açık ifadeler kullanmasını gerektirirdi. Diğer taraftan böylesi ifadeler Kur'an'da yer verilse idi bu bilginin iman esaslarından biri olması gerekirdi. Hâlbuki Kur'an bütünlüğünde bunları söylemek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca Kur'an, şüpheye mahal bırakmayacak şekilde Allah'ın mahiyet ve sıfatları açısından kendisinden farklı olan akıl ve irade sahibi varlıklar yarattığını söylemektedir. Bu akıllı varlıkların bir

⁸ Zerkânî Muhammed Abdullah , Menâhîlu'l-İrfân fi Ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut 1988,,2;345-346; Zerkânî Muhammed Adnân , Ulûmu'l-Kur'ân, Beyrut, 1991,262;Draz Muhammed Abdullah , En Mühim Mesele Kur'an, trc. Suat Yıldırım, Ankara 1985,170;İsmail Kodaz, Bir Edebî Tasvir Biçimi olarak Kur'an Meselleri,(Basılmamış Doktora Tezi), S.B.E, Konya 1999,12
⁹Râzi,15;466; Hayreddin Karaman, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Kur'an yolu Tefsiri,Ankara, 2;674-675;İsmail hakkı b. Mustafa el—İstanbulî el-Hanefî, Rûhu'l Beyân , Beyrut, tsz, 3,325;Şihâbud'din Mahmûd b. Abdillâh el-Huseynî el-Alûsî, Rûhu'l-Me'anî fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve Seb'il-Mesânî, Beyrut, 1415, 5;172;Muhammed Cemâlad'dîn Muhammed saîd b. Kâsîmî, Mehâsinü't-Te'vîl, Beyrut, 1418, 5,269-270;Muhammed Reşîd Ali Rızâ b. Muhammed Şemsud'dîn b. Muhammed Bahâud'dîn, Tefsîru'l Kur'âni'l-hakîm(Tefsîru'l-Menâr), Hey'etu'l-Misriyye,tsz., 9;515

kısmı Allah'ın rızasını kazanma ideali içerisinde bir yolu seçerken diğer bir kısmı O'na inanmamayı tercih etmiş ve rızasını kazanmayı arzulamamıştır. Bu yüzdendir ki Allah kendi rızasını gözetenleri desteklemiş onların eli ile diğerlerinin ölümünü hazırlamıştır. Ontolojik açıdan birbirine benzeyen, irade sahibi varlıklar olmaksızın farklı düşüncelere sahip birbirine düşman iki grubun olması beklenemez. İrade sahibi böylesine bir varlık olan insanın yokluk aynasında görülmesinden ibaret olarak algılanması doğru gözükmemektedir. Böylesi bir varlığı yokluk aynasında görmek yerine mahlûk denmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. (Hayreddin Karaman, 2016; el-Alûsî, 1415)

Kısa bir metne sahip söz konusu ayet üzerinde okuyucu yapılan bu açıklama ve yorumlardan hangisi tercih ederse etsin, isabet etmiş ve olayın başka bir yönünü ve boyutunu anlamış ve anlatmış olacaktır. Müfessirlerin bu ve benzeri ayetler hakkındaki bu tür engin yorumlar ve açıklamaları okuyucuların nasıl bir zenginlikle karşı karşıya olduğunu anlamalarına yardımcı olacaktır. (Draz, 1969, s. 172; Koçak, 2013, s. 97)

4-Her Seviyeden Muhataba Hitap edebilmesi Açısından

Kur'an üslubunun başka bir karakteristik özelliği de onu toplumun her kesiminden insanların kendi idrakleri doğrultusunda anlayabilmeleri ve zevk almalarıdır. Kur'ânî bilgi ve kültürü az olan bir kimse okuduğunda onda aklen ve ruhen istifade ederken, bilgi birikimi fazla olan kimseler okuduğunda onda ki bir takım işaret ve incelikleri fark eder bu oranda ondan istifadesi daha fazla olur. Burada dikkat edilmesi gereken husus okunan Kur'an'ın her seviyede muhataba hitap edebilmesidir. Hâlbuki insanların ifadelerinde bu iki durumu bir arada görmek imkânsızdır. Zira bir konu anlatılırken seçkin zümre dikkate alınarak ima ve işaretlerle anlatılırken avamı rahatsız eden, rencide edici bir durum ortaya çıkmaktadır. Tam tersi durumda yani ifadelerin basitleştirildiği, anlamanın sağlanması için detaya inilmesi de seçkin zümrenin rahatsız olmasına neden olur. İşte Kur'an ifadeleri her iki kesime de hitap eden bir üslup özelliği taşımaktadır.

Bu anlamda “وما رميت إذ رميت” ayetinde özelde ayetin nüzul sebebinden hareketle okuyan her insan atma ve öldürme eyleminin gerçekte failinin Allah olduğunu hemen anlayacaktır. Çünkü acizlikle sıfatlanmış insanın bir parça toprağı atması ve onu herkese isabet ettirmesi gibi bir olayı tek başına yapamayacağı aşikârdır. Bu eylemin ayetin ifade ettiği şekli ile meydana gelmesi olağanüstü nitelikte bir güç ve kudrete ihtiyaç duymaktadır. Bu olağanüstü gücün Allah olduğu herkes tarafından bilinen ve tereddütsüz inanılan bir husustur.

Diğer taraftan Bedir savaşının hemen akabinde henüz şirkten arınmış bir toplumun “ben attım” veya “ben öldürdüm” şeklindeki sözleri övünme ve kibirlenmeyi çağrıştırmaktadır. Peygamber (a.s)'a inanan bu güzide toplumda elbette bu tarz olumsuz bir yapının olması beklenen bir durum değildir. Ancak muhatabın insan olması ve olumlu ve olumsuz her davranışın yapılması kendisinden beklenir olması nedeni ile Allah, Bedir savaşı gibi zorlu bir savaşın ardından, her bir sahabenin takdir beklediği bir anda büyüklenmenin ve kibrin önüne “Attığında sen atmadın ben attım, öldürdüğünüzde siz öldürmediniz ben öldürdüm” ifadeleri ile engeller koymaktadır.¹⁰ Bu söylediklerimizin anlaşılması için ciddi bir kültürel donanım gerektirdiğinden herkes tarafından anlaşılacağında şüphe bulunmamaktadır.

Ama bu ayetten, insan davranışlarının mahlûk olduğu düşüncesi ile hakikatte yapan ve edenin Allah olması temel prensibinden hareket ederek vahdet-i vücud ilkesini çıkarmak için ciddi bir felsefi alt yapıya ve bilimsel bir idrake ihtiyaç vardır. Ayetteki eşsiz anlatıma dikkat edildiğinde bir bakışta

¹⁰ Muhammed b. Cerîr b. Kesîr b. Gâlib el-âmeli Ebu Câfer et-Taberî, *Câmiu'l- Beyân FiTe'vili'l- Kur'ân*, Müessesetü'r-Risâle, 2000,13:443-445; Zemahşerî Ebu'l-Kasım Mahmud b. Amr b. Ahmed; Keşşâf An Gavâmidi-TTenzil, Daru'l Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 2:301; Râzi,Tefsîru'l Kebîr, 15:466;Ebu muhammed Abdurrahman b. Muhammedb. İdrisb. El Münzir et-Temîmi, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Li ibn-i Ebî Hâtim, Mektebetü Mustafa Nezzar, Suudi Arabistan, h. 1419 ,5:1673;Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammedb. Ali el-Vâhidi, el-Vecîz fi tefsîri'l-Azîz lil-Vâhidi, Daru'l-Kalem, Beyrut,1415, 1:434; Abdu'l-Kerim b. Hevazin b. Abdil melik el- Kuşeyri, Letâifu'lİşâre=Tefsîru'l-Kuşeyri, Hey'etu'l-Mısıryye, h.465, 1:276; Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, 4: 212; Bayat, Kur'an'da Allah Merkezli Anlatımlar,102-111

herkesin anlayacağı türden olgulara rastlanırken, diğer taraftan ilmi bir alt yapıya sahip olmadan çıkarım yapmanın mümkün değildir. Bu da Kur'an'a ait karakteristik üslup özelliklerinden biridir.

5-Akla ve Duygulara Hitap Etmesi Açısından

Kur'an'ın bir başka üslup özelliği de hem akla hem de duygulara hitap etmesidir. Bunu yaparken temel hedef ihtidadır. Kur'an bu amacına ulaşmak için insanın duygusal yönünden istifade ettiği gibi akla ve onun melekelere de hitap etmektedir. Çünkü insan akıl ve duygu gibi iki ayrı yönü ile bütünlük arz eden ve hayat boyu onları tatmin etmeye çalışan bir varlıktır. Akıl öğrenmek için hakikati, uygulamak için de iyiyi araştırır. Akıl ile huzura kavuşurken, duygular eşya ve varlıklar hakkında acı ve lezzet şeklinde ortaya çıkan hususları yakalamaya uğraşır ve onunla mutlu olur.

Bedir savaşı bilindiği gibi Peygamber(a.s) ve ona inanan sahabelerin ilk savaşıdır. Bu savaşta taraflar arasında hiçbir açıdan denklik söz konusu değildir. Düşman ordusu sayı ve askeri teçhizat bakımından savaşa hazır iken Müslümanların sadece imâni anlamda elde ettikleri duygusal hazırlıkları vardı. Bu savaşta her bir Müslümandan kendisinden beklenenden kat kat fazla efor harcaması istenmiş ve her bir sahabede üzerine düşeni fazlasıyla yapmıştır. Bu mevcut ortamda her bir sahabe gerek inandıkları İlah'tan gerekse Peygamber (a.s)'den övgü dolu sözler beklemeleri gayet insani bir durum olmasına rağmen gelen vahiy hiçte öyle olmamıştır. “ öldürdüğünüzde siz öldürmediniz Allah öldürdü” ifadeleri beklentilerinin aksine onların gönül dünyalarında ciddi tahribat yapacak türden olmuştur. Ama bu gelen vahiy muhatap toplumda infiale neden olmak yerine onlarda toplumsal şuurun ve bilincin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü henüz şirk inancından kurtulmuş bu toplum bu ayetin duygusal dünyalarına yaptığı şoklamalarla onlarda tevhid bilincinin ilelebet yerleşmesine neden olmuştur. Bu şoklamalarla elde edilen olumlu yapı aklın hakikati keşfetmesine neden olurken bunun en tabii sonucu olarak da muhatap toplumun hem dünya hem de ahiret mutluluğu temin edilmiş olmaktadır. (Bayat, 2018)

Edebi söz, insanda var olan akıl, tefekkür, düşünce ve duygu, vicdan ve his gibi iki yönü dikkate alan, akla ve duygulara aynı anda seslenen ve her ikisini de hoşnut eden bir karakter taşır. Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız vahyin duygu, vicdan ve hisler dünyamıza yaptığı etki ve bu etkiye bağlı olarak aklın tevhidi anlama uğraşında hakikati bulması, ayetin hem akla hem de duygulara hitap etme özelliğinin tecellisinden başka bir şey değildir. (Zerkanî, 1988, s. 336; Koçak, 2013, s. 98)

6-Üslup ve İfade Zenginliği Açısından

Kur'an'ın söz kullanımındaki üstünlüğü tartışmaya açık olmayacak kadar nettir. Kur'an'da bir mana farklı lafızlarla verildiği gibi kullandığı üslup ile farklı manalara da işaret etmiştir. Bu durum Kur'an'a bir zenginlik katmanın yanında anlam inceliği katmıştır. Bir manayı ifade ederken kullanılan kelimelerin ve üslubun bu denli bir etkisi olurken aksi durumda yani kullanılan malzemenin kötü değerlendirilmesi, kulakları tırmalayacak, sıkıntı verecek, okuyan ve dinleyen muhatapın metinden uzaklaşmasına sebep olacaktır. İşte böylece üslup, muhatap üzerinde olumlu ya da olumsuz bırakacak değerini de buradan kazanacaktır.

Bilindiği gibi Arap dilinde umum-husus, mücmel-mübeyyen, takdim-tehir, nefy-ispah vb. gibi üslup özellikleri mevcuttur. Bu özelliklerden her birinin mutlak gerekli olduğu yerler olabileceken bazen de ihtiyaç duyulmaması da mümkün olabilir. Bu durum bu üslup çeşitlerinin mutlak güzel veya çirkin olarak adlandırılmasına neden olamaz. Eğer böyle bir şey söz konusu olsaydı insanların dilinde tek bir tat, kulaklarında tek bir nağme kalırdı. Bu durum ise ibare ve cümlelerin monotonlaşmasına neden olacak ve onu sıradanlaştıracaktır. İndirildiği andan itibaren mucizelik iddiasında bulunan Kur'an'ın böylesine tekdüzelik, sıkıcılık özelliklerini içinde barındırması kendisi ile çelişmesi anlamı taşıyacaktır. Bu nedenle Kur'an bu üslup özelliklerinin her birini cümlelerin içerisinde dinleyenin ve okuyanın dilinde tat, kulağında farklı farklı nağmeler olacak şekilde kullanmıştır. Bu da ona mucizelik özelliği kazandırmaktadır.

Örneğin “وما رميت إذ رميت” ayeti de farklı anlatım metotlarını bir ayetin içinde toplayarak okuyucuyu manadan manaya geçecek şekilde zengin bir yolculuğa çıkarmaktadır. Bu anlatım metotlarından olan nefyin ispatı bu ayette de kullanılmaktadır. Yani bu ayet kendi anlatım üslubu içerisinde hem nefyi hem de ispatı barındırmaktadır. “وما رميت إذ رميت” ayeti yeryüzünde meydana gelen ve her bireyin kendisinin yaptığını düşündüğü eylemlerin onlar tarafından yapıldığı anlayışını nefyederken, hakikatte bu eylemlerin insanlar tarafından yapılamayacak derecede zor olduğu, bu nedenle bu eylemlerin, mutlak kudret sahibi olan Allah tarafından yapılacağını ispat eder. Bunu yaparken şu veya bu eylem diye sınırlama yapmaz. Çünkü insanın tüm eylemleri her ne kadar görünüşte kendisi yapıyor gibi olsa da aslında sonuçları ve etkileri göz önüne alındığında Allah'ın mutlak etkisi görülecektir. İşte insan da bu doğru inanç şekillendiğinde bireyin kalbinde doğru tevhid inancı şekillenecektir. Çünkü bu inanç Allah gayrisi tüm güçleri yok mesabesine indirecektir. Böylece iman, salih amel birlikteliğine sahip bir toplum teşekkül etmesi de mümkün olacaktır. Böylesi bir amacın gerçekleşmesinde Allah merkezli anlatımın faydası yadsınamayacak kadar önemlidir.

Diğer taraftan fiilin hakikatte eylemi yapan bireyden nefyedilip gerçek müsebbibe nispet edilmesi ile de okuyucu farklı bir anlam deryasında dolaştırılmaktadır. (el-Cevzî, 1422) Keşşaf'ta Zemahşerî “قلم تقتلوهم” deki “fa” harfinin mahzûf şartın cevabı olduğunu belirtmektedir. Buna göre mana “Siz şayet onların öldürülmesinden dolayı bir kibirlenme içerisinde iseniz, bilin ki onları siz değil Allah öldürmüştür” şeklindedir. Çünkü melekleri gönderen, onların kalplerine korku bırakan, sizin onlara karşı kendinizi güçlü hissetmenizi sağlayan, onların kalplerine korku salan ve size zaferi dileyen Allah'tır. Durum böyle olunca hakikatte toprağı atan he ne kadar Peygamber(as) olsa da bir avuç toprağı herkese isabet ettirmesi mümkün değildir. Allah bu kısa ayetle atma ve öldürme eylemini sureten Peygambere ve onun yol arkadaşlarına isnat etmiş ama onun etkisini ve sonuçlarını kendisine ait kılmıştır. Çünkü böylesi bir eylemin sonuçlarına insanoğlunun güç yetirmesi ondan beklenebilecek bir durum değildir. (ez-Zemahşeri, 1407)

Bu ayette ifadesini bulan üslup ve üsluba bağlı ifade zenginliği bununla da kalmaz. İ. Pavlov'un da belirttiği “büyük şoklar insanın bilinçaltında yerleşmiş şartlanmışlıklarını ortadan kaldırıır düşüncesi de bu ayeti anlamamıza katkı sağlamaktadır. Pavlov'u bu düşünceye iten sebep ise köpekler üzerinde yapmış olduğu deneydir. Pavlov laboratuvarında köpekleri belli saatlerde zil çalarak yemek yemeleri üzerine şartlanmış ancak laboratuvarı sel basması üzerine köpeklerin bir kısmı ölmüştür. Laboratuvar eski haline getirildikten sonra kalan köpekler üzerinde deneylere devam eden Pavlov, yapılan tüm uyarılara rağmen köpekler verilen emirlere duyarsız kalmaları nedeni ile büyük şokların şartlanmaları bozduğunu ifade etmiştir. (Alagöz, 1966) İşte buna binaen Bedir savaşında büyük bir galibiyet elde etmiş ve yıllarca şirk inancının içerisinde yaşamış şartlı zihinlere bu ayet ile Allah büyük bir şok uygulamaktadır. Çünkü Peygamber (as) ile beraber savaşan bu topluluk zaferi kendilerinin elde ettiğini söylerken, İlahi kudretin varlığını bir anlık dahi olsa unutmuşlardı. İşte bu ayetin yaptığı şoklama ile Allah, cahiliye kültürüne sahip sahabenin bilinçaltındaki bu şartlanmayı yok etmiştir. Şartlanmanın ortadan kalkması ile ön yargısız düşünebilen muhatap toplum, Kur'an ayetlerini özellikle tevhid meselesini şuur seviyesinde ele almış ve böylece Tevhidi sistemin saf ve berrak hali ile bilinçaltında oluşmasını sağlamıştır. (Bayat, 2018)

Bu ayetin içeriğinde yukarıda da belirtildiği üzere insan davranışlarının Allah tarafından yaratıldığı gerçeği de vardır. Her ne kadar bu konuda farklı görüşler olsa da eylemlerin gerçek failin Allah olduğu farklı görüşleri savunanların en sonunda varacakları sonuçtur. Çünkü insanın eylemlerini yapabilmesi Allah'ın ona vereceği kudret ile doğru orantılı olmasının yanında sonuçlarının halk edilmesi de yine Allah'ın kudreti ile alakalıdır. Yani her ne kadar görünüşte öldürme eylemi insan eli gerçekleşse bile ölüm olgusunu yaratan ve bedenden ruh ve canın ayrılması ilahî kudretin bir eseridir. Diğer taraftan eylemlerini kendi yaratan bir insan tanımlaması, Allah'ın güç, kudret ve otoritesini yok saymaya götürecektir. Cisimleri yoktan var etmek ve yaratmak için, kulun tasarruflarında mutlak bir hâkimiyete sahip kılınması mümkün olmadığına göre, fiilleri yaratmak için de kula tam bir hâkimiyet ve güç verilmesi mümkün değildir. (Semerkandi) Çünkü böyle bir iddia Allah'ın kudretinin ortadan

kalkmasına, mülkünde tasarruf ederken kısıtlı olmasına, kulun da Rabbine ihtiyaç duymaması anlamına gelir. Bu sebeple kul fiilini özgürce seçer, Allah da yaratır. Yaratma kesinlikle kula ait kılınmaz. İşte “وما رميت إذ رميت” ayetinde bu durum Allah merkezli anlatımla verilir ve tüm mesajlar Allah merkezli anlatımın üsluba kattığı ikna kabiliyeti ile teyit edilir. Çünkü Kur’an’ın ilk ve en önemli hedefi doğru ve tevhid esasına dayalı bir ilah tasavvuru oluşturmaktır. (Bayat, 2018, s. 110)

Tüm bunlara ilaveten “رَمَيْتَ” de muhatap zamirini kullanarak muhatabını karşısına alan Allah ben demek yerine “لَكِنَّ اللَّهَ” diyerek gaibe geçmiş böylece mutlak kudret sahibi olan varlığına dikkat çekmiştir. Ayrıca “وَمَا رَمَيْتَ” diyerek mazi kalıbını kullanan ayet “وَلِيْلِي” diyerek muzari zamana geçmek sureti ile doğum ile ölüm arasında geçen zamanın kişinin dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmesi anlamında önemine işaret etmiş, “إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ” sözü ile de muhatabı va’dd ile vaîd arasında engin bir yolculuğa çıkartmış, hatta kişiyi nefsi bir muhasebeye teşvik etmiştir.

Görüldüğü gibi bu kısacık ayetin ihtiva ettiği üslup okuyucuyu çok zengin düşünce âleminde dolaştırmaktadır. Anlatımlarında yer yer inşâi cümlelerden ihbâri cümlelere, açık isim kullanımından mütekellim zamire hatta oradan da gaibe, geçmiş zamandan gelecek zamana, va’dden vaîde gibi üsluplara geçiş yapmaktadır. Bunu yaparken de ayetin sahip olduğu uyum ve ahengi bozmayarak belâğatin zirvesine çıkmaktadır. Bu hal Kur’an’ın üslup bakımından erişilmez olduğunu gösteren bir özelliktir. Bu özellik muhatabının onu, okurken, dinlerken, düşünürken kendisi ile canlı bir iletişim halinde olmasını sağlamaktadır. Bu iletişim şekli ise insanın sıkılmadan, usanmadan Kur’an’ı okumasını anlamasını ve üzerinde düşünmesini kolaylaştırmaktadır.

7-Allah Merkezli Anlatım açısından

Bilindiği gibi özelde Kur’an genelde tüm ilahî kitaplar teocentrik (Allah merkezli) bir üsluba sahiptir. Bu üslup ile Kur’an Muhatap topluma güçlü bir ilah takdim etmektedir. Pagan kültürünün egemen olduğu Mekke toplumu, mutlak yaratıcı olarak Allah’ı kabul etmelerine rağmen yeryüzüne O’nun müdahalesine kabul etmemişler yeryüzünde olup biten her şeyi ya nedenselliğe bağlamışlar ya da inandıkları onlarca puta irca ettirmişlerdi. İşte Allah, bu üslup ile yeryüzünün mutlak hâkiminin Allah olduğu bilinci anlatmaktadır. (Bayat, 2018, s. 106)

Öte yandan Cahiliye devri insanların yüzyıllar boyu sürüp gelen şirk anlayışlarının bir şekilde bilinçaltında bir şartlanma meydana getirmesi şaşılacak bir durum değildir. Bu şartlanma, İslam ile henüz tanışmış bazı sahabeleri bilinçaltında belki de hala varlığını sürdürüyor olması da beklenen bir durumdur. Allah tüm insanlığa “وما رميت إذ رميت” diyerek bilinçaltında şekillenmiş tüm otoriteleri ve Allah gayrisi güçlerin yokluğunu, hiçliğini tüm benliklere, hatta onlardan sonra kıyamete kadar gelecek insanlığın zihin âlemine kazımıştır. Vahyin nüzul ortamında Allah Resulü, inen tüm ayetleri bir şekilde tebliğ ediyor ve insanlara bunları okuyordu. Asırların üst üste yığılması ile vahyin nüzul ortamındaki bu insanların bilinçaltındaki katı ve sert kalıplar, aklın uyarı olarak aldığı bu ayetler (وَمَا رَمَيْتَ) üzerinde düşünmesine bile müsaade etmeyecektir. Bunun için akıl, bu ayetleri bilinçaltına bastırarak onları yok kabul edecektir. Bu noktada sürekli gelen Allah merkezli ayetlerin oluşturduğu şuur, bu mevcut yapıyı sürekli kullanmak mecburiyetini de beraber getirecektir. Sınırlı şuur altı malzemesi her gördüğünü ve duyduğunu fakat istemediğini şuur altına bastıramayacağı anlamına gelir. Çünkü şuur altına bastırılan bu birikim bir güç oluşturacak ve şuurun kendisine yaptığı baskının tam tersi bir potansiyelle cahiliye kültürünün oluşturduğu kolektif şuurun yerine yenisini oluşturacaktır. Bu durumda karşılıklı iki tavır meydana gelecektir birincisi, beşeri Tavırdır. Bu tavır her bir insan, farklı vahiylerin birikimi sonucu meydana gelen potansiyelini, şuur altına bastırmak ve onu orada kalabilmesi için çareler aramaktadır. İkincisi, ilahî Tavırdır ki, bilinçaltında gelişen bu potansiyeli daha da artırmak ve onun bilinçlenmesine engel olan manileri ortadan kaldırıp bilinçlenmesine yardım etmek için usuller deneyecektir. (Daryal, 1989, s. 79) İşte bu ayetin işlevi vahyin yönlendirmesi sonucu meydana gelen Tevhit potansiyelinin artmasını sağlamaktır. (Bayat, 2018, s. 107)

İslam'ın inşa etmek istediği cemiyet anlayışı içerisinde, toplum bütününe göre tek tek şahısların varlığı ve önemi ikinci planda kalmaktadır. Başka bir ifade ile asıl olan şahıslar değil, bütün bir toplumdur; yeryüzünde yeri doldurulamayacak, vazgeçilmez bir insan yoktur. Allah merkezli anlatım ile verilen *وما رميت إذ رميت* "Sen atmadın attığında ben atım" ifadeleri ile başarının şahıslara yüklenmesinin yanlışlığını, başarının ancak Allah'ın yardımı yanında toplumun birliği ve dayanışması ile gerçekleşeceğini vurgulamıştır. (Bayat, 2018, s. 107)

Yine kula tasarruflarında tam ve mutlak hâkimiyet tanımı, Allah'ın güç, kudret ve otoritesini yok saymaya götürecektir. Cisimleri yoktan var etmek ve yaratmak için, kulun tasarruflarında mutlak bir hâkimiyete sahip kılınması mümkün olmadığına göre, fiilleri yaratmak için de kula tam bir hâkimiyet ve güç verilmesi mümkün değildir. Çünkü böyle bir iddia Allah'ın Rabliğinin ortadan kalkması, mülkünde tasarruf ederken kısıtlı olması, kulun da Rabbine ihtiyaç duymaması anlamına gelir. Bu sebeple kul fiilini özgürce seçer, Allah'ta yaratır. Yaratma kesinlikle kula ait kılınmaz. (Semerkandi) Allah merkezli anlatımla da bu verilmek istenen mesajlar teyit edilir. Çünkü Kur'an'ın ilk ve en önemli hedefi doğru ve tevhid esasına dayalı bir ilah tasavvuru oluşturmaktır. (Bayat, 2018, s. 107)

Sonuç olarak *وما رميت إذ رميت* ayeti Allah merkezli anlatımı ile cahiliye devri insanların yüzyıllar boyu sürüp gelen anlayışlarında paganizm inancı ile oluşan çok tanrıcılık anlayışına tek İlah vurgusu ile şoklama yapmıştır. Yaptığı bu şoklama ile Allah dışında iddia edilen güçlerin yokluğunu, Allah'ın gücü karşısında hiçliğini ortaya koymuştur ve doğru ve hakikatin insan zihninde oluşması ve bu hakikatin insanda davranışa dönüşmesi için Allah tarafından onaylanan doğru bir üst-ben oluşmasına imkân hazırlamıştır. Ayrıca bu üslup ile Allah kutsal bir tarih oluşumuna izin vermemektedir. Çünkü tarih boyunca insanlar, yüceltme mantığı ile Allah dışındaki varlıkları onlarda bulunmayan vasıflarla kutsamışlar bu da zaman içerisinde şirk kapılarının açılmasına neden olmuştur. İşte Allah'ın beşeri olgu ve olayları anlatırken olayları kendisine izafe ederek anlatması, tamamen kulun kendisini unutmamasını ve fitneye düşerek yeryüzünde Allah'ın hâkimiyetine gölge düşürecek yeni ve yapay büyüklerin oluşumunu engelleme amacıyla olmasıdır. Ayrıca kişilerin, Allah'ın kurduğu düzen içerisinde, sıradan bireyler olduğunu bu ayetler vesilesi ile bilmesi yeni firavunların ve İlahlık iddiasında bulunabilecek insanların önüne kalın bir set çekmekte ve böylece tevhit nizamını koruma altına almaktadır.

Sonuç

Kur'an-ı Kerim mesajlarını insanlara iletirken, birçok farklı üslup kullanmıştır Kur'an'ın, ifadelerini oluşturmak için seçtiği sözcükler, bu kelime ve sözcüklerin sözdizimi, açık ve kapalı ifadeleri, tekrarları, farklı zaman kipleri arasındaki geçişleri, itnap ve icazda itidali, konularını iç içe işleme, Arapların bildiği edebi türlerden hiçbirine benzetilememesi, ifadelerinin akıcılığı seslerinin kulakta bıraktığı tınısal uyumu ve etkileyciliği, sözcüklere farklı düzeylerde anlamları yüklemesi, hakikî ve mecâzî anlatımları, mücmel-mübeyyen, estetik zenginliği, ifadelerinin sağlamlığı, lafızmana örtüşmesi, akla ve duygulara hitap etme sayabileceğimiz Kur'an'ın bazı üslup özelliklerindedir. Kur'an'da yer alan çeşitli sanatsal ifade tarzları da aynı şekilde Kur'an'ın üsluplarındandır. Kur'an'ın üslup özelliklerinin, onun anlaşılması açısından ifade ettiği önem hepimizin malumudur. Bu üslup özelliklerinin dilin işlevleri açısından ele alınıp incelenmesi, Kur'an'ın sonraki muhatapları açısından ortaya çıkması muhtemel bir takım anlama problemlerinin çözümüne katkı sağlayabilecek, daha önceki çözüm önerileriyle karşılaştırılabilecek ve yeni bakış açıları getirebilecek niteliktedir.

Bu çalışmada Kur'an'ın üslup özellikleri açısından *وما رميت إذ رميت* ayeti tahlil edilmiştir. Farklı özellikler sıralanmış olmakla birlikte; lafzî güç, Lafız mana uyumu, Özlü ve açık olması, Her seviyedeki muhataba hitap edebilmesi, akla ve duygulara hitap etmesi, üslup ve ifade zenginliği olmak üzere altı kategoride ayet incelemeye tabi tutulmuştur. Kur'an'ın tamamı düşünüldüğünde bu üslup özelliklerinin tamamını veya bir kaçını her ayette görebilmemiz mümkündür. Bu üslup özelliklerinin bazı kelime ve kavramlarda ya da olaylarda kullanılması hem Allah'ın ilahî Muradisinin anlaşılmasına

hem de çağlara uyarlanabilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Diğer taraftan dini metinler, özde de Kur'an edebi bir metindir. Çünkü ilahî metinler muhatap üzerindeki etkilerini, öncelikle üslup öğeleri ile şiir ya da nesir nitelikli dilsel yapıları ile ortaya koyarlar. Bütün ilahî kitaplar muhatapı insan olması nedeniyle beşere ait dili ve o dile ait yöntemleri kullanması ilahî hitabın anlaşılması açısından bir zorunluluktur. Çünkü tüm ilahî kaynaklı kitapların temel anlayışı "anlaşılma" dır. Bu da ancak muhatap kitlenin dili, üslubu ve kültürel normlarını içeren bir sunum ile gerçekleşebilir. İşte bu anlamda Kur'an, Arap edebiyatının ilk ve en önemli şaheseridir. Bu şaheser kendisine has sanatsal bakış ile incelenebilirse ondan azami ölçüde istifade etmek mümkün olabileceği tasavvurundan hareketle ayette görebildiğimiz üslup özellikleri dikkate alınarak ayetin tahliline gidilmiştir.

Bu anlamda Kur'an'ın müziksel yapısı, ses ve sözcük güzelliği ve çarpıcılığını ortaya çıkaran, dinleyeni büyüdü bir atmosferin içerisine çeken ayet lafız mana uyumu ile işitildiğinde kulaklarda ve ruhun derinliklerinde bıraktığı etkiyi görülür hale gelmesini sağlamıştır. Kur'an'ın bu anlamda gerçekten şiirsel ve melodik bir yönü bulunmakla birlikte nesre ait yazı karakterini de taşımaktadır. Bu nedenle olmalıdır ki ilk muhatapları onu şiir ya da nesir olarak niteleyememişlerdir. Okuyucu üzerinde bu etkiyi bırakmak için Kur'an, ölçülü ve daha az sayı da sözcük kullanmış bununla da bir yandan muhatapın beklediği mucizevi güzellik ve estetik verilirken, diğer yandan ifadeler bir bilmeceye, anlaşılmayan kelimeler yığınına dönüştürülmeksizin anlamlar ilahî kelamın mucizevi yönünü gösterecek şekilde lafız mana uyumu ile ortaya konulmuştur.

Kısa bir metne sahip olmasına rağmen ayet okuyucuyu farklı anlamlar deryasında engin bir yolculuğa çıkarmıştır. Bununla da kalmayarak ihtiva ettiği çok yönlü yorumlardan hangisini tercih ederse etsin, isabet etmiş ve olayın başka bir yönünü ve boyutunu anlamasına katkı sağlamıştır. Müfessirlerin bu ve benzeri ayetler hakkındaki bu yorumları ve açıklamaları okuyucuların nasıl bir zenginlikle karşı karşıya olduğunu anlamalarına yardımcı olacaktır. Tüm bunlar ayetteki eşsiz anlatımla bir bakışta herkesin anlayacağı türden olgular ile ilmi bir alt yapıya sahip olan bilim insanlarının anlayabileceği olguları bu kısa ayette mezceden bir üslup ile sunulmuş ve okuyucunun karşı karşıya olduğu mucize net bir şekilde anlaşılması sağlanmıştır.

Ayet, insanda var olan akıl, tefekkür, düşünce ve duygu, vicdan ve his gibi iki yönü dikkate almak sureti ile akla ve duygulara aynı anda seslenerek her ikisini de hoşnut eden bir karakter taşımaktadır. Vahyin duygu, vicdan ve hisler dünyamıza yaptığı etki ve bu etkiye bağlı olarak aklın tevhidî anlama uğraşında hakikati bulması, ayetin hem akla hem de duygulara hitap etme özelliğinin tecellisinden başka bir şey değildir.

Kur'an ayetleri dikkatle incelendiğinde Allah merkezli bir üsluba sahip olduğu görülecektir. Aslında bu üslup genelde ilahî nitelik taşıyan tüm kitaplarda olsa da özde Kur'an'a ait bir üsluptur. Bunu yaparken Allah(cc), mütekellim zamiri olan "ben" ya da "biz" muttasıl zamirlerini kullanmıştır. Paganizm kültür ve inancının etkin olduğu muhatap toplumun içselleştirdiği şirk inancının yerine tevhid inancının yerleşmesi güç ve kudret vurgulu, kusursuz bir ilah inancının takdim edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk ilahî kelamın üslubuna teocentrik bir yapı kazandırmıştır. Hatta bununla da kalmayarak kula ait fiil ve eylemler dahi Allah'ın eylemi gibi anlatılmak sureti ile şirk inancına meydan okuyan bir ilah sunulmuştur. Allah merkezli anlatım ile sadece kudret vurgulu bir ilah sunulmakla kalmaz bunun yanı sıra beşere ait eylemlerin dahi Allah merkezli anlatımı ile verilerek Allah dışında tüm varlıkların aciziyeti ve hiçliği ortaya konarken, determinizm adı verilen nedenselliğin Allah'ın güç ve otoritesini örtmesini engellemesine müsaade edilmemektedir. Bunun dışında fertte başlayan ve toplum ile devam eden islah sürecinde bilinçli eylemlerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır.

Son olarak bu kısacık ayetin ihtiva ettiği üslup okuyucuyu çok zengin düşünce âleminde dolaştırmaktadır. Anlatımlarında yer yer inşâî cümlelerden ihbârî cümlelere, açık isim kullanımından mütekellim zamire hatta oradan da gaibe, geçmiş zamandan gelecek zamana, va'dden va'de gibi

üsluplara geçiş yapmaktadır. Bunu yaparken de ayetin sahip olduğu uyum ve ahengi bozmayarak belâğatin zirvesine çıkmaktadır. Bu hal Kur'an'ın üslup bakımından erişilmez olduğunu gösteren bir özelliktir. Bu özelliklere sahip olan Kur'an, muhatabının onu okurken, dinlerken ve düşünürken kendisi ile canlı bir iletişim halinde olmasını sağlamaktadır. Bu iletişim şekli ise insanın sıkılmadan, usanmadan Kur'an'ı okumasını anlamasını ve üzerinde düşünmesini kolaylaştırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdullah et-Tayyibel- Meczub, . . .-1. (1955). *el-Murşid ila Fehmi'l-Arab ve Sinâatihâ* (Cilt 3). Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bab'i el-Halebi ve Evladihi.
- Akkavî, İ. F. (1996). *el-Mu'cemu'l-Mufasssal fi Ulûmi'l-Belaga*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Alagöz, R. (1966). *Şartlı Refleksler Teorisi*. İstanbul.
- Alican Dağdeviren, S. 2. (2009/2). *Sakarya Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi*(20), 76.
- Bakıllâni, e.-K. E. (1990). *Îcâzu'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Ulûm.
- Bayat, E. (2018). *Kur'ân'da Allah Merkezli Anlatımlar*. sivas.
- Birişik, A. (2002). Kur'an. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 26(1), 383-388.
- Carullah, M. (2002). İslam Şeriatının Esasları. (H. Görmez, Dü.) *Kitâbiyât*, 100-102.
- Cerrahoğlu, İ. (2015). *Tefsir Usûlü*. Ankara: TDV Yayınlar.
- Cündüoğlu, D. (1988). *Kur'an'ı Anlamanın Anlamı*. İstanbul.
- Çağıl, N. (2013). Hakikat-Mecaz Kutuplaşması Bağlamında Kur'an'da Temsili (Simgesel) Anlatım. *İslami İlimler Dergisi*, 8(1), 93-94.
- Çevikoğlu, H. (2012, 1 1). Kur'an-ı Kerim'de Edebî Üslup. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 75.
- Dağdeviren, A. (2009/2). *Sakarya Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi*(20), 76.
- Daryal, A. M. (1989). *İslam'ın İlk Doğuş ve Yayılışının Psiko-Sosyal açıdan Tahlili*. İstanbul.
- Deliser, B. (2017) Kur'an'ın Anlaşılmasında Bir Yöntem Olarak Üslûbu'l-Kur'an. *Turkish Studies*, 12(27), 151.
- Draz, M. A. (1969). *en-Nebeu'l-Azîm*. Kahire.
- Durmuş, İ. (2011). Temsil. *DİA*, 40, 435.
- el-Alûsî, Ş. M.-H. (1415). *Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'ul-Mesâni*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- el-Cevzî, C. E.-F. (1422). *Zâdu'l-Mesîr fi ilmi't-Tefsîr* (Cilt 2). Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.
- el-Halidî, S. A. (1991). *el-Beyân fi icâzi'l-Kur'an*. Ürdü.
- er-Râzî, e. A.-H. (1420). *Mefâtihu'l-Ğayb=Tefsîru'l-Kebîr* (Cilt 15). Beyrut: Dâru İhyâ't-Turâsi'l-Arabî.
- es-Sa'lebi, A. b. (2002). *el-Keşfu ve'l-Beyan an Tefsiri'l-Kur'an* (Cilt 4). Beyrut: Daru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî.
- es-Suyûtî, A. b. (1974). *el-İtkân fi ulûmu'l-Kur'an*. Mısır: Hey'etü'l-Mısriyye.

- ez-Zemahşeri, E.-K. M. (1407). *Keşşaf an Hakaiki ğavamidi't-Tenzil* (Cilt 2). Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye.
- ez-Zerka, M. A. (1987-1988, 5-6). Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Nebevi Arasında 'Üslup Mukayesesi. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakülte Dergis*, 303-304.
- From, E. (2015). *Yeni Bir İnsan Yeni Bir Nesil*. say Yay.
- From, E. (2015). *Yeni bir İnsân Yeni bir Toplum*. (N. Aral, Çev.) Say Yay.
- Halefullah, M. A. (2002). *Kur'an'da Anlatım Sanat*. (Ş. Karataş, Çev.) Ankara: Ankara Okulu Yayınlar.
- Hamid, E. Z. (2001). *İlahi Hitabın Tabiatı*. (M. E. Maşalı, Çev.) Ankara.
- Hayreddin Karaman, M. Ç. (2016). *Kur'an Yolu Tefsir* (Cilt 2). Ankara.
- İbn Âşûr, M. T. (1997). *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir* (Cilt 1). Tunus: Dâru Sahnûn.
- İsmail Durmuş, 4. C. (2011). Temsil. *DİA*, 40, 435.
- Koçak, S. (2013). *Kur'an'da Deyimler ve Kur'an Deyimleri Sözlüğü*. Sivas.
- Meczub, A. e.-T. (tarih yok). *el-Murşid ila Fehmi'l-Arab ve Sinâatihâ* (Cilt 3). Mısı1955: Matbaatü Mustafa el-Bab'i el-Halebi ve Evladihi.
- Mehmet Görmez. (2011). *Tergîb ve Terhîb* (Cilt 40). İstanbul: DİA.
- Özsoy, Ö. (1994). *Sünnetullah*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Râfî, M. S. (1990). *'İcâzu'l-Kur'ân ve Belâğatü'n-Nebeviyye*. Beyrut.
- Selâme, E.-F. İ. (1999). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Dâru't-Tayyibe.
- Semerandi, E. S. (tarih yok). *Cümelü Usulu'd-Dîn*.
- SeyyidKutup. (1969). *Kur'ân'da Edebî Tasvir*. (S. Ateş, Çev.) Ankara.
- Suyûtî, ,. c.-7. (tarih yok). *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân* (Cilt 2).
- Ünver, M. (2003). "Kur'an'ı Anlamada 'Söz' Merkezli Bir Vasatın Rolü". *İslamiyat*, 6(1), 151- 152.
- Zerkanî, M. A. (1988). *Menâhilu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân* (Cilt 2). Beyrut.
- Zerkeşî. (1957). *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân* (Cilt 1). Kahire.